БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1968 ч. АВГУСТ 8 ЧЕТВЕРГ № 185 (7028)

Өртээ 2 көп.

План күүсеттинген

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районнуң колхоз, совхозтары күрүнеге дүк садарының чыл планын ажыр күүсеткен. Ажыл-агый чылында 260 тонна дүк дужаар планын 275 кылдыр киирген.

* * *

ШАГААН-АРЫГ. Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң малчыннары 45 тонна дүк дужаар планын 51 тоннага күүсеткен, азы эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге 7 тоннаны хөйнү берген.

«Найырал» совхоз дүк садар планын эрткен чылдың деңнелинден 13 тоннаны хөйнү киирип, планын дыка ажырган. «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң малчыннары планын 111 хуу күүсеткен.

Ак-Туруг, Көк-Чыраа кодээ Советтери чурттакчы чоннан дүк садып алырын эки организастаан. Ылаңгыя Көк-Чыраа кодээ Соведи 5 центнерниң орнунга бир тоннаны чыгган.

СЭКП ТК-да

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң болгаш ЧКП ТК-ның Президиумунуң Тиссада-Чиерна хоорайга чугаалажыышкыннарының база социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлээлекчилериниң Братислава Чөвүлел хуралының түңнелдериниң дугайында

СЭКП ТК-ның Политбюрозу Тиссада-Чиерна хоорайга июль 29-тан август 1-ге чедир болган Ужуражылганың болгаш Болгарияның Коммунистиг партиязының, Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының, Германияның социалистиг чаңгыс аай партиязының, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, Чехословакияның Коммунистиг партиязының төлээлекчилериниң Братиславага бо чылдың август 3-те болган Чөвүлел хуралының түңнелдерин чугаалажып көрген.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу-биле ЧКП ТК-ның Президиумунуң Ужуражыышкынын эрттиргени чогуур үезинде болгаш СЭКП биле ЧКП-ның аразында, ССРЭ биле ЧССР-ниң аразында харылзааларны улам ынай хөгжүдеринге болгаш быжыглаарынга чугула ужур-дузалыг болган деп, СЭКП ТК-ның Политбюрозу демдеглеп турар.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу СЭКП-ниң делегациязының Братислава Чөвүлел хуралынга ажыл-чорудулгазын бүрүнү-биле чүүлдүг деп көрген.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу Братислава Чөвүлел хуралының Медеглелин аңаа киришкен акы-дуңма партияларның нииты туружунуң илерээшкини кылдыр көрүп турар, ол туруш социалистиг чурттарның эрге-ажыктарынга, марксисчи-ленинчи принципиалдыг үндезинге оларның аразында кады ажылдажылганы хөгжүдеринге, бистиң улустарывыстың аразында найыралды быжыглаарынга дүгжүп, чурт бүрүзүнге болгаш бүгү социалистиг дем каттыштырылгазынга социализмни улам ынай быжыглаарының болгаш хөгжүдериниң оруктарын тодарадып турар.

Марксизм-ленинизмге чайгылыш чок шынчы чорук, социализмниң, пролетаржы интернационализмниң идеяларының ёзузунга улус массаларны кижизидери, буржуаз идеологияга удур, антисоциалистиг бүгү күштерге удур эптеш чок демисел социализмниң туруштарын быжыглаарынга болгаш империализмниң чимзениишкиннеринге ойтур шавыышкын бээринге чедиишкиннерниң магадылалы болуп турар дээр дугайында Чөвүлел хуралдың киржикчилериниң түңнелдерин СЭКП ТК-ның Политбюрозу бедик-биле үнелеп турар.

Медеглелдиң чүүлдерин амыдыралга боттандырары акы-дуңма партияларның интернационалчы бирги сорулгазы болур. Марксизм-ленинизмге шынчы СЭКП бодунуң талазындан ол бедик чаагай сорулганы күүседиринге, социалистиг дем каттыштырылгазын, делегейниң коммунистиг шимчээшкинин быжыглаарынга, бистиң чуртувуска коммунизмни чедиишкинниг тургузарынга бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерни кылыр апаар.

Шалыпчы бүдүрүлгелер

ССРЭ-ниң кодээ ажыл-агый министерствозунуң коллегиязы, кодээ ажыл-агыйның болгаш белеткелдерниң ажылчын, албан-хаакчыларының профэвилел ТК-зының Президиуму ук министерствога шуут чагырткан бүдүрүлге черлериниң, организацияларның ортузунга бо чылдың бирги чартыының дургузунда социалистиг чарыштың түңнелдерин чугаалажып көрген.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл туктарын Вологданың сүт институдунуң «Молочное» деп өөредилге-дуржулга ажыл-агыйы, үс болгаш эфир-үс культураларының эртем-шинчилелиниң Бүгү-эвилел институдунуң «Березанское» деп дуржулга-үрезин ажыл-агыйы (Краснодар край), күрүнениң үрелиг мал өстүрер «Северолюбинский» ажыл-агыйы, Уладоволюлинецкиниң селекция станциязының дуржулга ажыл-агыйы (Винницы область) чаалап алган. (СЭТА).

Август 6-да СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң болгаш ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң каттышкан хуралынга районда мал чеминиң белеткелиниң чорупт турарының түңнелин үндүрген. Район ниитизи-биле бо хүннерге чедир сиген белеткелин 18 хуу күүсеткен.

Районнуң ажыл-агыйларындан Ленин аттыг колхоз (даргазы эш Хунажык, партия организациязының секретары эш Самдаң) бо чугула кампания талазы-биле августуң эгезинге чедир озалдап турган болза ажылды эде организастааныңдан каш-ла хонуктарда бедик көргүзүгнү чедип ап, бердинген планын 40 хуу күүсеткен. Партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң ажыл-агыйлар аразынга шилчиир Кызыл тугун каттышкан хурал тус колхозтуң сигенчилеринге тывыскан.

Мал чеминиң белеткели «Искра», «Большевик» колхозтарда болгаш «Сүт-Хөл» совхозта экижээн. Сүт-хөлчүлер хүн бүрүде 150 тонна сигенни сараатап турарлар.

БИСТИҢ РЕСПУБЛИКАДА

Тук тывыскан

«Тыва» совхоз директору (эш Грудинин) сиген планын 1,3 хуу күүседип, багай ажылдап турар. Күш-ажылдың организастыг байдалын бедидип, мал чеминиң белеткелинче чугула кичээнгей салыры бо ажыл-агыйдан негеттинип турар.

Хууса бетинде

Шагаан-Арыгның № 586 кодээ тудуг эргелелиниң № 5 тудуг бригадазы комсомолчу аныяктардан тургустунган. Бригаданы комсомолчу Маадыр-оол Тимофеевич Найдан-оол удуртуп турар.

Бригада бо чылын ийи квартиралыг 4, чаңгыс квартиралыг 1, шупту 5 бажыңны ажыглалга киирер планныг. Комсомолчу тудугжулар боттарынга алган бедиткен социалистиг хүлээлгелерин эки күүсеткеннер.

Бригада чыл эгезинден бээр Арысканга 2 квартиралыг 2, «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Оорукта хову турлаанда чаңгыс квартиралыг 1 бажыңны бүрүн доосказ, совхозтуң дирекциязынга хүлээдип берген. Олар бо хүннерде совхозтуң Иштии-Хем салбырының төвүнде 4 квартиралыг 2 бажыңның тудуун доосказ, нарын кылыгларынче кирипкеннер.

Тура-соруктуг тудугжулар ол ийи бажыңны ам удавас болур тудугжулар хүнү — августуң 11-ниң бетинде доозуп хүлээдир дээш шалыпкын ажылдап турарлар.

— Тудугжуларның аразында ажылга чүткүлдүг эки кижилер бар — деп бригадир Найдан-оол чугаалаар.

Шынап-ла кандыг-даа ажылга кежээ кызымак, олут билбес кижилерни кым-даа эскерип каар болгай. Ол бригаданың тудугжу комсомолчулары В. Санчай-оол, Н. Дас-оол болгаш хоочун тудугжу Т. Ындыраа олар бригаданың тергиинери болуп ажылдап турарлар. Ынчангаш Маадыр-оол Тимофеевичиниң удуртканы ол бригадазы чыл планын 7 ай 10 хонукта күүседирин шиитпирлээни ол.

Т. ОЧУР-ООЛ.

Белен

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг кодээ ажыл-агый артелиниң механизаторлары болгаш тарааҗылары беш чылдың үшкү чылында кызыл-тасты, чиңге-тарааны, арбайны 3460 гектарны тараан, ооң иштинде кызыл-тас 2740 гектар. Кандааштың болза-даа тарааның үнүжү чамдык черлерде шору, механизаторлар, тарааҗылар дүжүт ажаап алышкынынга эки белеткенип алганнар.

Комбайнчыларның, жаткаларның болгаш дүжүт ажаалдазынга ажылдаар автомашиналарның септелгези доозулган. Төп шаңга тараа арыглаар 12 агрегат ажылдаар, оларның ужу чаа, эргилерин ажылдаарынга белен кылдыр септээш хынап каан. Арыглап кургаткан тараа урар, иштиринде 1250 тонна хемчээлдиг, чаа складты тудуп дераан.

Хову турлаанда чурттаарга бажыңнарының, столоваяның, кызыл-булуңнуң болгаш чунар бажыңның кылза чогуур септелгезин чоруткаш, дерип эгелээн. Колхозта партия, комсомол организациялары дүжүт ажаап алышкынының үезинде тарааҗылар ортузунга чорудар полит-массалыг болгаш культура-массалыг хемчеглерниң планын ажылдап кылгаш, агитаторларны томуйлаан. Колхозтуң механизаторлары, тарааҗылары ажаап кириптеринге белен.

С. НАМЧАН.

ТИИЛЕЛГЕЖИЛЕРНИ БОЛГАШ ИСКРАЧЫЛАРНЫ ДЕТКИВИШААН

Хүттүң сигенчилеринде

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Хүт участогу дээрге, ук артельдиң девискээринде эң-не чараш бойдус чурумалдыг чер. Бо чайын ында оът-сигенниң үнгени-даа тергиин эки. Тайга чер болгаш, маңаа сиген кезилдези пала орай эгелээр. Ынчалзадаа ам хүт бригадазының ажыл-ишчилери мал чеминиң белеткелин кидин-түлүк чорудуп турар. 46 кижилиг үш звено сиген кезилдезинде кызыгкыйыг чок ажылдап турар. Бөгүнге чедир олар 172 тонна сигенни бөлүп сарааттаан. 368 га черниң сигенин кескеш, ооң 235 газының сигенин ажаап алган.

Звенолар аразында социалистиг чарыштың бирги черинде Маады Иванның удурткан сигенчилер чорул. 72 тонна сигенни сарааттаан.

Аът-биле сиген кестирип турар Маады Күскей, Мандаржап Бюрбюжал олар хүн бүрүнүң ажыл нормазын 110—115 хуу күүседип келген. Сиген бөлүкчүлери Лиза Лоозимчит, Ким Иргит, Владимир Дуняк, Костя Седи; хөлээн сөөртүкчүлери Борис Хөлчүкпен, аът ажаакчызы Чөнчүн Доржу оларның эки ажылы оңза мактанчыг.

Сарааттар немежип-ле турар

Ногаа, сүт бүдүрер ажыл-агыйлыг «Дөң-Терезин» совхозтуң дирекциязы сиген белеткелин кыска хуусаада доозар сорулга-биле 46 хол кадырлыг, 2 тракторлуг, 4 дырбааштыг сиген кезер бригаданы тургускан. Ол бригаданың ажылында малчыннар база киржип турар.

Ол бригаданы коммунист О. Хирбээ удуртуп турар. Чоокку үеге чедир 102 тонна сигенни сарааттаан. Кара-Дөңнүң, Элегей-Аксының сиген шөлдериниң дүжүдү эки.

Совхозтуң дирекция чери боттарының өг-бүлелериниң деми-биле сиген белеткээн түс-түс малчыннарны акша шаңналдары-биле шаңнаан. Хойжулар О. Алыыа, О. Дуктуг-Ары, С. Чимит-оол, О. Дапзы-Белек олар кижи бүрүзү 18-тен 21 тонна чедир сигенни хүлээткен. Оларга акша шаңналын тывыскан.

Совхозтуң сиген кезилдезинде чүгле бригада эвес, база суурларның аныяк, кырган, эр-херээжен чурттакчылары, школачылар шупту илеңкейлиг киржип турар.

А. ДОПЧАА.

* * *

Баа-Хемниң «Бурунгаар» совхозта ангор өшкү кадарчылары алышкылар Чаш-оол база Дамбыл Аялар Бүрен-Хемниң шынаазында боттарының өг-бүлезиниң деми-биле сиген белеткеп эгелээн. Алышкыларның кижи бүрүзү 10 тонна сигенни, 300 моонак будук-бүрүнү белеткээр сорулгалыг.

Н. ЧОЛДАК-ООЛ.

Малга арбын чем дээш

Эрзин колхозтарының шөлдеринде сиген кезилдези түлүктеп турар. Ниитизи-биле 350 ажыг кижилиг 27 звено бо кампанияда хаара туттунган. Районнуң ажыл-агыйларындан Мөрен, Ленин аттыг колхоз сиген планын 20—22 хуу күүседип, мурнуку одуругда чоруп турар.

Ленин аттыг колхозтуң № 2 хойжу бригадазында коммунист Даваажапка удурткан № 2 звенонуң кежигүннери 18 кижи малга быжыг чем-сууруу тургузар дээш күжениишкинниг ажылдап турарлар. Ылаңгыя аът машиназы-биле сиген кестирикчилери Намчаа, Дүгер олар хүнде 3 ганы кестирер үлүүн 3,5 га чедирип. Сиген бөлдүрүкчүзү эш Маадыр-оол хүн бүру 6 га черниң сигенин бөлдүрүп келген.

«Мөрен» кодээ ажыл-агый артелинде Мамаа Белчээге удурткан № 3 сигенчи бригада Тере-Хөлдүң сиген шөлдеринде ажылдап турар. Мөренчилер 113 тоннаның сараадын салганнар.

Бригадада эш Аракчаа сигенни кестирип, бөлдүрүп, хүнде 16 га черни сайгарып, мурнакчы ажылдап турар. Ол ышкаш сараат салыкчызы Март-оол Дылаажап сигенчилер аразында чарыштың тиилекчизи болуп үнген.

Техника септелгези

(Август 1-ге чедир, хуу-биле)

Районнар	комбайннар тараа	комбайннар силос	жатка	тракторлар	автомашиналар
Таңды	84,9	74,5	36,8	102,2	72,9
Чөөн-Хемчик	73,5	70,0	63,8	119,8	79,3
Каа-Хем	70,4	45,7	51,1	101,4	114,2
Улуг-Хем	70,4	62,7	91,8	88,1	97,0
Барыын-Хемчик	54,2	125,0	23,5	112,6	132,5
Кызыл хоорай	48,2	—	40,0	105,6	83,1
Эрзин	41,7	50,0	—	61,5	70,0
Бай-Тайга	40,6	30,0	—	84,3	26,9
Тес-Хем	31,3	18,2	40,0	98,3	52,0
Тожу	25,0	—	—	75,0	30,0
Бии-Хем	23,2	50,0	2,7	84,1	68,6
Өвүр	23,0	66,7	—	147,8	100,0
Республика	68,2	57,8	45,3	99,6	80,3
Эрткен чылдың ол үезинде	67,5	56,1	50,2	120,5	77,6

«Тээлн» совхозтуң малчыны Адыг-оол Амыдаевич Хертек сиген кезилдезинче баштай киргеннерниң бирээзи. 25 чыл партийжи стажтыг хоочун коммунист бо чылын база эки ажылдаан: төрүүр чүс хойга оналдыр 105 хураганны алган. Ол, районнуң болгаш республиканың мурнакчы малчыннарының одуруунга кирген.

Малчынның өг-бүлезиниң херээжен ээзи Долзат Бактышевна хойларын Тура тайгазының эдээ Кара-Сугнуң делгем одарларынга кадарып чорда, Адыг-оол Амыдаевич оолдары Семис-оол, Анай-оол олар-биле сиген кезин ажылдап турда, ыччи өг-бүлениң ажылчы хүнү улам өөрүнчүг болгаш чоргааранчыг апаар. Семис-оол шериг албанындан чоокта чаа халажып келген, а Анай-оол совхозунда мергежилдиг механик-эдикчи. Хертектер уруу Зинаидага база чөптүг-биле чоргаарланырлар. Зинаида школада тыва болгаш орус дылдар башкылап ажылдап турар.

Бо чыл кадыг-дошкун-даа болур болза, кадарып турар малынга элбек чем-сүүрну тургузуп алыр бис деп малчыннар дидим чугаалап турар.

ЧУРУКТА: Адашкылар.

Ю. КОСАРЬКОВТУН фотозу.

УЛУГ УЖУР-ДУЗАЛЫГ ДОКУМЕНТ

Делегей парлалгазы социалистиг чурттарның алды коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Медеглелинге улуг кичээнгейни салып үргүлчүлеп турар.

★ СОФИЯ. Алды коммунистиг партияларның Братислава медеглелин болгар улус шиитпирлиг-биле деткип турар, чүге дизе социалистиг дем каттыштырылгазының күчүзүн, Европага, база бүгү делегейге тайбынны хандырар аргаларны ында айтып турар деп, «Отечествен фронт» солун бижээн. Братислава чөвүлел хуралының үндүрген түңнелдерин амыдыралга боттандырар дээш, бистиң улузувус бүгү хемчеглерни, бүгү күштерни салыр.

★ БЕРЛИН. «Акы-дуңма партиялар социализмниң туруштарын быжыглап турар» деп, Братиславага болган чөвүлел хуралдың түңнелдерин тайылбырлавышаан, «Нойес Дойчланд» солун бижээн.

Тиссада-Чиернага болгаш Братиславага болган ужуражыышкыннарның түңнелдеринге тураскааткан «Правданың» «Күштүг болуру чаңгыс эпте» деп мурнуку чүүлүн бүрүн парлавышаан, ол ужуражыышкыннарның түңнелдери империалистерниң планнарынга согуушкун болур деп, солун бижээн. Социализмниң эрге-ажыктарын камгалаары бистиң нииты хүлээлгевис болур.

★ ВАРШАВА. Братиславага ужуражыышкын соонда парлаан Медеглелди «Трибуна Мазовецка» солун улуг ужур-дузалыг документ деп адаан. Ук чугула документини социалистиг чурттар сагыш ханыышкыны-биле уткуп алган. Польшаның каттышкан ажылчын партиязы, ажылчын ангызы, бүгү хөй-нииитизи чүүлдүгзүнүп хүлээп алган деп, солун демдеглээн. Делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын быжыглаар дээш демиселге чаа чугула факторну ук документиден көрүп турар бис.

Алды акы-дуңма партияларның Братислава ужуражыышкыны болгаш Медеглелде илерээн ооң түңнелдери социализмниң күчүзүн биле-тура божаннадырын кордаан империализмниң күштеринге күчүлүг согуг болур деп, «Трибуна мазовецка» демдеглээн. Братислава медеглелиниң бүрүн ак-сеткилдиг, принципиалдыг болгаш найыралчы байдалга ажылдап кылган түңнелдери социализм дээш, социалистиг дем каттыштырылгазының улам ынайгы быжыгыышкыны дээш демиселдиң өйү келген айтырыгларын ажыл-херекчи ёзу-биле чугаалажып көргениниң түңнели болур.

★ БУДАПЕШТ. Социалистиг чурттарның чаңгыс эвин, антиимпериалистиг нииты фронтуну быжыглааны Братиславага болган ужуражыышкынның эң чугула түңнели болур деп, «Непсабадшаг» солун бижээн.

Бистиң улустарывыстың болгаш партияларывыстың нииты эрге-ажыктарынга дүүштүр дугуржуп болур айтырыгларны бистиң делегей шимчээшкинивистиң нииты идеялыг үндезиннеринге шиитпирлеп болурун Братислава көргүскен деп, солун бижээн. Коммунистиг партияларның тускайлан болуру болгаш оларның ажыл-чорудулгазы дээш бодунуң чуртунуң улузунуң болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининиң мурнунга харысаалгалыг болуру бичеләа кызыгаарлаттынмас, харын-даа партия бүрүзүнге чаңгыс аай күштүг нииты сорулгаларның туруп турары-биле күштелип турар.

Братислава чөвүлел хуралының түңнелдери венгр коммунистерниң өөртүп база сагыш-сеткилинге ханыышкынны болдуруп турар.

★ УЛАН-БАТОР. Акы-дуңма партияларның удуртукчуларының ужуражыышкынының түңнелдеринге холбаштырган «Нииты херектиң ады-биле сырый каттыжыышкын» деп мурнуку чүүлдү «Үнэн» солун парлаан.

Социализмниң туруштарын камгалаарының, улустарның тайбыңы болгаш айыыл чок чоруу дээш, империализмниң үрегдекчи ажыл-чорудулгазынга болгаш агрессчи политиказынга удур демиселди күштелдиреринин эрге-ажыктарынга дүүштүр социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының хүрээлелинде чаа сырый каттыжыышкын болганын бо хүннерде делегей көрүп турар деп, ол чүүлде бижээн.

Делегей социализмниң күштерин быжыглаарының эрге-ажыктарын, социалистиг чурттарның чаңгыс эвин пролетаржы интернационализмниң принциптеринге үндезилээш быжыглаарының эрге-ажыктарын коммунистиг болгаш ажылчын партияларның чүден артык үнелеп турарының дугайын акы-дуңма чурттарның партияларының болгаш чазактарының удуртукчуларының Варшавага болган ужуражыышкыны, Тиссада-Чиернага СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң болгаш ЧКП ТК-ның Президиумунуң ийи талалыг чугаалажыышкыннары болгаш алды акы-дуңма партияларның Братиславага болган чөвүлел хуралы тодаргай көргүскен. Болгарияның, Венгрияның, Герман Демократтыг Республиканың, Польшаның, Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының ажык сеткилдиг, принципиалдыг болгаш ботбодун билчир чоруктуң байдалынга эрткен чөвүлел хуралының түңнелдерин МАР-ның коммунистери болгаш ажылчы чоннары уткуп хүлээп ап, империализмниң чимзениишкиннеринден социалистиг чаалап алыышкыннарны камгалаарының херээнге болгаш нииты херектиң ады-биле акы-дуңма партияларның база чурттарның аразында найыралды быжыглаарының херээнге чугула салыышкын кылдыр көрүп турар.

★ БЕЙРУТ. Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлээлекчилериниң Братиславага ужуражыышкынынга хүлээп алган Медеглели социалистиг лагерьниң сырый каттыжыышкынын быжыглаарынче болгаш революстуг чаалап алыышкыннарның быжыг камгалалын хандырарынче оларның чүткүлүнүң дугайын херечилеп турар деп, «Аль-кифак» солун бижээн.

Израильдиң агрессчи политиказының ужурунда Чоокку Чөөн чүкке тургустунган дүшкүүрлүг байдалга холбаштыр Чөвүлел хуралдың киржикчилериниң сагыш-сеткилин Медеглелде илереткениң солун онзалап демдеглээн. «Европаның алды коммунистиг чурттары Братиславага дугуржулгага ат салып турганы, каяаңгызындан-даа артык сырый каттыжыышкынны көргүскен» деп, «Аш-шааб» солун бижээн.

★ МОНТЕВИДЕО. Европаның алды социалистиг чурттарының партияларының Чөвүлел хуралынга тураскааткан редакция чүүлүн Уругвайның «Популар» солуну парлаан. Ук чүүлге Чөвүлел хуралдың үре-түңнелдиг эрткенин демдеглээн. Чаңгыс үн-биле ат салган Медеглел социализм херээниң, социалистиг чурттарның чаңгыс эвиниң болгаш делегейниң коммунистиг база ажылчын шимчээшкининиң тиилелгези, марксизм-ленинизмниң идеологтуг күчүзүнүң көргүзүү, тайбынның херээниң тиилелгези болур, ол империализмни болгаш ревизионизмни шиитпирлиг согуушкунга таварыштырган деп, солун бижээн.

Социалистиг чурттарның акы-дуңма кады ажылдажылгазын быжыглаар айтырыгның талазы-биле үзелдерниң чаңгыс аайын Медеглелде илереткен, социалистиг чурттарга, ылаңгыя ССРЭ-ге, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң талазы-биле төөгүлүг улуг чаартылгаларны демдеглээн болгаш чоннуң маадырлыг күжениишкини-биле база шылгараңгай күш-ажылы-биле чедип алган чаалап алыышкыннарын быжыглаарынга болгаш камгалаарынга шиитпирлиин көргүскен деп, «Популар» бижээн.

★ ЛЮКСЕМБУРГ. Люксембургтуң Коммунистиг партиязының органы «Цайтунг фум летцебургер фоллек» солун Братиславага болган ужуражыышкынның түңнелдеринге тураскааткан чүүлүнге социалистиг чурттарның аразында политиктиг, экономиктиг болгаш шериг кады ажылдажылгазының быжыгып турарын демдеглээн. Чөвүлел хурал бүгү социалистиг чурттарга нииты кол-кол принциптерни: партияның удуртукчу ролюн хандырарын, демократтыг централизмни, америк империализмге болгаш барыын-герман реваншизмге удур демиселге чаңгыс эпти, Европага тайбынны быжыглаарының адыбиле социалистиг лагерьниң камгалал күчүзүн бедидерин бадыткаан деп, солун бижээн.

(СЭТА).

КҮШТҮГ БОЛУРУ— ЧАҢГЫС ЭПТЕ

Акы-дуңма улустарның найыралы болгаш чаңгыс эви социализмниң чурт бүрүзүнүң болгаш бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының амыдыралчы эрге-ажыктарынга тааржып турар. Ол идея чаа делегей тургузукчуларының угаан-бодалында болгаш чүректеринде ханы сиңниккен. Оларның күзел-чүткүлдерин илергейлевишаан, акы-дуңма чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партиялары социализм күштериниң сырый каттыжыышкынын болгаш күчү-шыдалын үргүлчү быжыглаарын, өлүм чок марксисчи-ленинчи өөредигни амыдыралга чайгылыш чок боттандырарын боттарының эң чугула интернационалчы хүлээлгези кылдыр санап турар. Болгарияның, Венгрияның, Герман Демократтыг Республиканың, Польшаның, Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның коммунистиг база ажылчын партияларының төлээлекчилериниң август 3-те Братиславага болган Чөвүлел хуралы ол сагыш салыышкынның чаа илерели болур.

Чөвүлел хуралга чаңгыс эптиг хүлээп алдынган документини — социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Медеглелин бүгү делегейде эң улуг сонуургал-биле уткаан. Чөвүлел хуралдың түңнелдерин социалистиг чурттарның чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын быжыглаарының оруунга чаа чугула базым кылдыр, социализмниң туруштарын быжыглаар дээш демиселге, тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш, империализмниң хоралакчы ажыл-чорудулгазынга болгаш агрессчи политиказынга удур демиселге дыка улуг салыышкын кылдыр хүлээп көрүп турар.

Нити херектиң мурнунде улам ыңайгы сырый каттыжыышкынче социалистиг чурттарның эң калбак улус массаларының тура-соруун акы-дуңма алды партияның төлээлекчилериниң чөвүлел хуралы илергейлээн. Ужуражыышкын киржикчилериниң Медеглелинде ол сорулганы чедип алырынче угланган оруктар төлевилеттинген. Ол документиде илергейлеттинген туруштар социализм чурттарының ажылчы чоннарының үндезин чүткүлдерин илергейлеп, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң мурнунда турар сорулгаларга дүгжүп турар.

Социализмниң дайзыннары акы-дуңма чурттарның аразынга дүрбүжүүшкүннү нептередирин оралдажып келген болгаш оралдажып турар, ынчангаш олар социалистиг дем каттыштырылгазының тиилеттирбес күчүзүн суларадырын кызыдып турарлар. Ол чимзениишкиннер ылаңгыя сөөлгү үеде онза идепкейжээн. Бистиң дайзыннарывыстың чүнү чедип алыксаарын көргүзүп турар эң-не дериин болгаш калчаалыг «өттүр көрүүшкүннер-биле» буржуаз парлалганың арыннары долуп турар: социалистиг тургузуушкуннуң, акы-дуңма чурттарның аразында харылзааларның чугула айтырыгларын ижин-кара чок чугаалажыры чаңгыс эпти кошкадып, харын-даа социалистиг күрүнелерниң аразынга көрүшпес чорукту болдуруптар боор деп империалистер күзеп турарлар. Ол кордалдар хей чүве-дир. Братиславага Чөвүлел хуралдың түңнелдери империалистерниң кара-сагыштыг планнарынга өлүмнүг согуушкунну таварыштырып турар-дыр.

Акы-дуңма партияларның Чөвүлел хуралы СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң болгаш ЧКП ТК-ның Президиумунуң Тиссада Чиернага ийи талалыг ужуражыышкынының соонда болганы билдингир болгай. Шуут ижин-кара чок, шынчы болгаш билчиишкинниң байдалынга эрткен ол ужуражыышкын бистиң партияларывыстың болгаш улустарывыстың аразында марксизм-ленинизмниң база пролетаржы интернационализмниң принциптеринге үндезилеттинген чаңчыл болган найыралчы харылзааларны улам ыңай хөгжүдериниң болгаш быжыглаарының оруктарын дилеп тыварынче угланган турган.

СЭКП-ниң болгаш ЧКП-ның төлээлери Тиссада Чиернага беседалар үезинде эш ёзузунуң хөй талалыг ужуражыышкынын эрттирер деп дугуржуп алганын ёзугаар саналды Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң болгаш Польшаның коммунистиг база ажылчын партияларының Төп Комитеттеринге киирген. Инициативаны деткээн. Акы-дуңма алды партияның Төп Комитеттери Братиславага Чөвүлел хурал дугайында шиитпирни хүлээп албышаан, делегейниң нарын байдалы, империализмниң хоралакчы уулгедиглери социалистиг система чурттарын улам ыңай сырый каттыштырарынче угланган соңгаарладыг чок хемчеглерни негеп турар дээрзин барымдаалаан.

Тургустунган чаңчылдарның ёзузунга, шуут-ла ижин-кара чок, принципиалдыг болгаш найыралдың байдалынга Братиславага болган Чөвүлел хуралга социализм дээш демиселдиң, социалистиг дем каттыштырылгазын улам ыңай быжыглаарының, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң сырый каттыштырарының чугула айтырыгларын чугаалашкан.

Политиктиг, экономиктиг болгаш культурлуг амыдыралдың бүгү талаларынга Совет Эвилелиниң, социалистиг өске-даа чурттарның чедип алган кайгамчык улуг тиилелгелери бүгү делегейге билдингир болгай. Ол тиилелгелер — бистиң улустарывыстың мээдырлыг күжениишкиннериниң, эрес-шудургу күш-ажылының, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның тургузукчу улуг ажыл-чорудулгазының түңнели-дир. Төөгүлүг боттандырылгаларның ачызында социалистиг күрүнелерниң ат-алдары болгаш делегейде салдары, делегей политиказының үндезин айтырыгларын тодаргайлаарынга оларның ролю хемчээл чок өскен.

Чурт бүрүзүнүң социалистиг чаалап алыышкыннарын деткиири, быжыглаары болгаш камгалаары бүгү социалистиг күрүнелерниң нити интернационалчы хүлээлгези болур дээрзин Братислава Чөвүлел хуралының киржикчилери чаңгыс эп-сеткилдиг онзалап демдеглээн. Социалистиг нитилел тургузуушкунунуң нити дүрүм ёзугаар чүүлдерин удуртулга болдургаш база бирги ээлчегде ажылчын аңгының болгаш ооң авангарды — коммунистиг партияларның удуртур ролюн быжыглавышаан, социалистиг дем каттыштырылгазының чурттары Маркстың болгаш Ленинниң айыткан оруу-биле бурунгаар бүзүреддиг бар чоруур. Оон-биле кады партия бүрүзү улам ыңайгы социалистиг хөгжүлдениң айтырыгларын чогаадыкчы шиитпирлевишаан, национал онзагай байдалдарны болгаш негелделерни барымдаалап турар.

«Марксизм-ленинизмге чайгылыш чок шынчы чорук, социализм, пролетаржы интернационализм идеяларының ёзузунга улус массаларны кижизидери, буржуаз идеологияга удур, бүгү-ле антиимпериалистиг күштерге удур эптеш чок демисел социализмниң туруштарын быжыглаарынга болгаш империализмниң чимзениишкиннерин өйтүр шаварынга чедиишкиннерниң үндезини болур» деп акы-дуңма партияларның Медеглелинде чугаалап турар.

Социалистиг чурттарның акы-дуңма партиялары боттарының эп-сеткил каттыштырылгазын, революсчу серемчилеллиин, коммунизмниң идеалдарын бадыткаар дээш демиселге тура-соруунун болгаш хөделиишкиннериниң чаңгыс эптиин бүгү делегейниң мурнунга база дагын бадыткаан. Ажылчын аңгының болгаш коммунистиг партияларның удуртур ролюн кошкадыр дээр кандыг-даа оралдажыышкыннарга удур шиитпирлиг демисежирин, социалистиг күрүнелерниң аразынга шаанчак киир кагар, социалистиг нитилел тургузуунуң үндезиннерин баксырадыр арганы кажан-даа кымга-даа бербезин олар медеглээн.

Ажылчын аңгының, тараачыннарның, интеллигенцияның, бүгү ажылчы чоннарның политиктиг идепкейин бедидер дугайында, социалистиг нитилел тургузуунуң бүгү талалыг депшилгезиниң дугайында, социалистиг демократияны улам ыңай хөгжүдер, демократтыг централизмниң принциптеринге таарыштыр партия болгаш күрүне ажылының стилин болгаш аргаларын сайзырангайжыдар дугайында үргүлчү сагыш салырын акы-дуңма партиялар боттарының хүлээлгези кылдыр санап турар.

Социалистиг нитилел тургузуушкуну чоруп турда эвээш эвес нарын айтырыглар тыптып келир, оларны шиитпирлээри акы-дуңма партияларның болгаш улустарның күжениишкиннерин каттыштырарын негээр. Социалистиг тургузуушкуннуң хөй янзы хевирлиг сорулгаларын амгы үениң байдалдарында чаңгыс-чаңгыс шиитпирлеп болбас дээрзин он-он чылдарның дургузунда чедип алдынган дуржулга бүзүредир көргүзүп турар. Бүгү талаларга сырый кады ажылдажылга социалистиг чурттарның күжүн улгаттырып, оларның аргаларын калбартып, бурунгаар шимчээшкинниң темпилерин дүргедедиринге дузалап турар. Ол бүгүнү барымдаалааш, Братислава чөвүлел хуралының киржикчилери ийи талалыг болгаш хөй талалыг экономиктиг кады ажылдажылганы, Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң ажылын улам ыңай сайзырангайжыдарын улуг ужур-дузалыг деп демдеглээн. Эң-не бедик деңнелге экономиктиг чөвүлел хуралды эң чоокку үеде эрттирериниң чугулазы база дагын бадыткаттынган.

Делегейниң амгы байдалы делегей кырында аңгы демиселдиниң чидиглениишкини-биле, империализмниң агрессчи ажыл-чорудулгазының күштелиишкини-биле тодаргайлаттынып турар. Ынчангаш Чөвүлел хуралдың киржикчилери делегей байдалының айтырыгларынче онза кичээнгейни салып, оон-биле кады делегей кырынга хөделиишкиннерни дугуржуп алырын болгаш таарыштыр аайлап башкарарын бадыткаан.

Америк агрессияга ойтур шавыышкынны берип турар маадырлыг Вьетнамга моон соңгаар-даа эргежок чугула дузаламчы көргүзеринге социалистиг чурттарның шиитпирлиг чоруу бүгү күш-биле бадыткаттынган. Чоокку Чөөн чүкте израиль агрессияның уржуктарын узуткаар чорукту чедип алырының эргежок чугулазы база дагын онзалап демдеглеттинген. Тайбынның эрге-ажыктары ГФР-де дайынзырак болгаш неофашист күштерге дээштиг ойтур шавыышкынны бээрин, Европаның херектеринге дугуржуушкуннуг политиканы чорударын, Герман Демократтыг Республиканы чугаажок деткиирин негеп турар деп, ужуражыышкынның киржикчилери медеглээн. Делегейниң ийиги дайынының түңнелдерин эде көөр болгаш Европада туруп турар кызыгаарларны үрээр дээр кандыг-даа оралдажыышкыннарга ойтур шавыышкынны бээрин, чүдек-бужар мюнхенчи албадалдың мырыңай эгезинден тура күш чогу дээш туржур апаарын социалистиг чурттарның коммунистиг, ажылчын партиялары шиитпирлиг медеглээн. НАТО дээр агрессчи империалистиг блок тайбынның херээнге шыңгыы кыжаныышкын болуп турар. Социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының болгаш коммунистиг база ажылчын партияларның ажылдап кылганы боттуг программага үндезилээш, Европаның айыыл чок чоруун быжыглаар дээш демиселди күштелдирериниң чугулазы болгаш соңгаарладыышкын чогу онзалап демдеглеттинген.

Империализмниң социалистиг дем каттыштырылгазын баксырадырынче угланган чимзениишкиннериниң күштелип турарының уламындан Варшава керээзиниң камгалал организациязы болгаш ооң ажыл-чорудулгазы улам улуг ужур-дузалыг болуп бар чыдар. Ол Керээ социалистиг чурттарның тайбыңга ынакшылдыг улустарының идегелдиг чөленгиижи, нити Европаның айыыл чок чоруунуң, бүгү-нити тайбынны камгалаарының чугула факторы болуп келген болгаш болуп артар-даа. «Амгы үениң байдалы болза социалистиг күрүне бүрүзүнүң болгаш бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының камгаланыр аргазын бедидеринге, Варшава керээзиниң организациязынга политиктиг болгаш шериг кады ажылдажылгазын быжыглаарынга кошкаш дивес күжениишкиннерни бистерден негеп турар» деп, Медеглелде онзалап демдеглээн.

Делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң сырый каттыжыышкынының ужур-дузазы бистиң хүннеривисте чайгылыш чок өзүп орар. Коммунистерниң бүгү делегей армиязының чаңгыс эвин быжыглаарынга бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерни кылырын боттарының хүлээлгези кылдыр санап турарын Чөвүлел хуралдың киржикчилери медеглээн. Ол сорулганы боттандырар дээш демиселге эң чоокку үеде төп звено болза коммунистиг болгаш ажылчын партияларның делегей чөвүлел хуралын белеткээри база ону эрттирери ол болур. Ол угланыышкында ам бедик улуг ажыл кылдынган. Акы-дуңма партиялар ол ажылды бедик-биле үнелеп көргеш, ам болур чөвүлел хурал амгы шагның бүгү революсчу күштерин сырый каттыштырарының херээнге чугула салыышкынын киирер дээрзинге бүзүрелин илергейлээн.

Кижи төрелгетенниң улуг чаагай идеалдарын херек кырында боттандырып турар коммунистерниң шылгаттынган компазы болза кезээде дириг, чогаадыкчы марксисчи-ленинчи өөредиг болур. Ол өөредигге, ооң пролетаржы тугунга шынчы чорук — революсчу отряд бүрүзүнүң күжүнүң үнер дөзү, социализмниң болгаш тайбыңның туруштарын улам ыңай быжыглаарының үндезини-дир. Чаңгыс аай марксисчи-ленинчи өөредиг социализм чурттарының, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның улам ыңайгы сырый каттыжыышкынының, нити эчис сорулгалар дээш демиселге оларның хөделиишкиннериниң чаңгыс эвиниң моон соңгаар-даа тодаргайлакчы фактору болур.

Братиславага болган Чөвүлел хурал делегейниң чугула ужур-дузалыг болуушкуну болган. Чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдап кылдынган Медеглел бүгү коммунистиг, ажылчын, антиимпериалистиг шимчээшкинниң эрге-ажыктарынга тааржып турар. Ооң ужурунда ол документини бүгү акы-дуңма партиялар, эң-не калбак депшилгелиг бөлүктер, бүгү делегейниң тайбыңга ынакшылдыг улустары чаңгыс эп-сеткилдиг деткиишкин-биле уткуп, Братислава медеглелин социалистиг дем каттыштырылгазының чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын быжыглаарының оруунга бурунгаар чаа базым кылдыр көрүп турар.

Делегей социализмниң болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң үндезин эрге-ажыктарының дугайында ханы сагыш салыышкыны сиңниккен принципиалдыг үндезинге нарын айтырыгларны мерген угаанныг болгаш төлептиг, бодамчалыг болгаш шыдажыышкынныг көөрү социализм чурттарының, оларның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының аразында харылзааларда бодун бадыткаан норма-чижек болуп турарын Тиссада Чиернага болгаш Братиславага болган ужуражыышкыннар база дагын бадыткаан. Революсчу күштерниң, акы-дуңма социалистиг дем каттыштырылгазының сырый каттыжыышкынының болгаш чаңгыс эвиниң херээнге бодунуң салыышкынын киирбишаан, СЭКП кезээде ындыг турушка туруп келген болгаш турар-даа.

Братислава медеглелин боттарының ат салыышкыннары-биле быжыглаан Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болгаш өске-даа акы-дуңма партиялар чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алдынган документиде кирген ол чүүлдерни күүседирин боттарының эң чугула сорулгазы кылдыр санап турар. Ол байдалдарны дараалаштыр, чайгылыш чок боттандырары чурт бүрүзүнге болгаш бүгү социалистиг дем каттыштырылгазынга социализмниң туруштарын улам-на эки быжыглап, социализмге, коммунизмниң идеяларынга чаа-чаа тиилелгелерни бээр.

Социалистиг интернационализмниң принциптеринге шынчы совет коммунистер болгаш бистиң бүгү улузувус ол ужуражыышкыннарның түңнелдеринге байыр чедирип, акы-дуңма партияларның удуртукчуларының коллективтиг ажылдап кылган шиитпирлерин амыдыралга чайгылыш чок боттандырып чорудары социализмниң делегейге ат-алдарының болгаш делегей болуушкуннарының чорудулгазынга оон салдарының өзүлдезинге идиг бээр дээрзинге бүзүрелин илергейлеп турар. Социалистиг дем каттыштырылгазының политиктиг, экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн чайгылыш чок быжыглаар, марксисчи-ленинчи идеяларның тиилелгези дээш СЭКП моон соңгаар-даа бодунуң талазындан күжүн харамнанмас.

Братиславага Чөвүлел хурал киржикчилери партияларның Медеглелинде илергейлеттинген туруштар болгаш үзел-бодалдар бистиң бүгү акы-дуңма чурттарывыстың болгаш партияларывыстың үндезин эрге-ажыктарынга, тайбың, демократия, национал хамаарышпас чорук болгаш социализм херээниң эрге-ажыктарынга тааржып турар дээрзинге делегейниң бүгү коммунистери-биле бир демей. Совет Эвилелиниң коммунистери ханы бүзүреддиг.

(«ПРАВДАНЫҢ» МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ).

Бо чурукта хып дээн аныяк, орлан эжишкилер Рая Арланмай биле Маша Седенбиль-дир. Олар Бии-Хем районнуң «Искра» колхозунуң төп трактор-хову бригадазынга эрте частан орай күске чедир каш чыл улаштыр поварлап ажылдап, ажылынга кызымак, бедик мергежилдии-биле механизатор оолдар, кыстарның хүндүткелин чедип алганнар.

Чымыштыг ажыл хүнү төнүп, сериин кежээ дүжүп келирге, сесерликке ойнап-хөглээн аныяктарның чүректерин бо каткы-хөглүг комсомолчу кыстар база ээлептерлер.

А. ОСТАПЧУКТУҢ фотозу.

Республиканың комсомолчуларында

АДАЛАРНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

Республиканың комсомол организациязы комсомолчуларның болгаш аныяктарның совет чоннуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы Бүгү-эвилел походунга киржип, 1967 чылдың июльдан 1968 чылдың июльга чедир III республика походун эрттирген. Поход ленинчи комсомолдуң 50 чыл болур оюнга тураскааттынган.

Походтуң угланыышкынынга, ажыл-чорудулгазынга Улуг Октябрьның төөгүлүг 50 чыл оюн, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң чартык чүс чыл оюн калбаа-биле демдеглеп эрттиргени база В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр чүс чыл болур оюн төлептиг уткуурубиле чурттуң иштинге калбарган шимчээшкин онза салдарлыг болган.

Чыл дургузунда комсомол организациялары аныяктарны улуг салгалдың алдарлыг чаңчылдарынга кижизидер ажылга эвээш эвес дуржулганы чедип ап, хөй-хөй солун болгаш ажыктыг чүүлдерни кылган. Нитизи-биле 1286 походтарга 26360 оолдар, кыстар киришкен. Хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайыннарының киржикчилери, күш-ажылдың хоочун кижилери-биле 2706 ужуражылгалар эрткилээн. Чер-черге дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның 174 булуңнарын тургускан. Чоннуң аас-кежии дээш амы-тынын берген маадырларга тураскаалдар тударынга херегләэр беш муң хире рубль чыгдынган.

Ада-өгбелерниң алдарлыг чаңчылдарынга аныяктарны кижизидер ажылга идепкейлиг киржип турар хоочун кижилер бистиң республикада хөй. Оларның аразында Чөөн-Хемчик районда хойжулар — Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары М. Д. Чола, О. Ч. Лопсанчап, Тожуда аңчы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Э. Д. Даржаа, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Тес-Хемде хойжу бригаданың бригадири И. С. Данзурун, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери Совет Эвилелиниң Маадырлары Х. Н. Чүргүй-оол (Тес-Хем), В. П. Брагин (Каа-Хем), Н. Н. Макаренко (Кызыл), хоочун аревэчилер болгаш комсомолчулар М. И. Пахомов, С. Т. Танов, М. К. Момбужай, С. А. Сарыг-оол болгаш оон-даа өскелер бар.

Бүгү совет улус В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюн төлептиг уткуурунуң талазы-биле шимчээшкинге хаара туттунган турда, аныяктарның хөй-хөй походтары В. И. Ленинниң ады-биле холбашкан черлерже угланганы билдингир. Тывадан чүс-чүс оолдар, кыстар Ильичиниң чурттап турганы Шушенское суурга чоргулаан. Бо чайын, июнь 30-нуң хүнүнде, Кызыл хоорайдан үжен комсомолчу өөреникчилер чадаг-тергелерлиг ырак орукче үнүпкеннер. Оларның маршруду: Кызыл — Шушенское — Саян-Шушенская ГЭС — Дивногорск — Кызыл.

Отрядты Кызылдың № 7 школазының башкызы эш Е. Б. Коржавин удурткан. Туристер 20 хүн иштинде нитизи-биле 1000 ажыг километрни эрткеннер. Олар Шушенское суурда В. И. Ленинниң музей-бажыңынга барып, Саян-Шушенское суурда электростанцияның тудуунга чедип, хөй-хөй солун болгаш ажыктыг чүүлдерни көрүп, билип алганнар.

Амгы үеде олар боттарының походунуң дугайында альбомну болгаш стендини белеткеп турар. Революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның черлери-биле үшкү республика походунуң ажыл-чорудулгазын июль айның 13—14 хүннеринде Черби суур чоогунга болуп эрткен III республика слёдунга түңнээн, районнардан болгаш Кызыл хоорайдан нитизи-биле 242 оолдар, кыстар слётка киришкен. Хүндүлүг аалчылар — Москваның автоорук институдунуң студентилери, вьетнам өңнүктер Нгуен Минь Кхань болгаш Ле Ван Куанг, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Д. Чола, Совет Эвилелиниң Маадыры Х. Н. Чүргүй-оол болгаш өскелер-даа слёттуң ажылынга идепкейлиг киришкеннер.

Слёт бедик деңнелге эрткен. Ылаңгыя вьетнам улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазының митингизи, хоочун кижилер-биле болгаш соңгу чүктүң улустарының аныяктарының Якутияга болуп эрткен I фестивалының делегаттары-биле ужуражылгалар, шеригжиткен оюн, кызыл партизаннарның болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынынга амы-тынын берген кижилерниң тураскаалынга чечек салыышкыны бедик көдүрлүүшкүннүг эрткилээн.

Кылган ажылды түңнеп тура, III республика походунга Барыын-Хемчик, Улуг-Хем болгаш Каа-Хем районнарның комсомол организацияларының идепкейлиг киришкенин демдеглээн. Бо талазы-биле ам-даа хөй-хөй чедир кылдынмайн турар чүүлдер бар. Чижээлээрге, колхозчу болгаш ажылчын аныяктар походтарга эвээш киржип турар, походтарның хөй нуруузу чүгле туристчи угланыышкынныг, походтар үезинде чыгдынган материалдар ооң соонда чөп ажыглаттынмайн турар дээн ышкаш, оон-даа өске.

Аныяктарны улуг салгалдың алдарлыг чаңчылдарынга революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның черлери-биле походтар дамчыштыр кижизидер ажыл чурттуң иштинде ылаңгыя сөөлгү үш чылдарның иштинде — ВЛКСМ ТК-ның 1965 чылдың декабрь айда болуп эрткен VIII пленумунуң соонда онзагай сайзыраан. Бо ажыл ленинчи комсомолдуң ажыл-чорудулгазының база бир кол угланыышкыны апарган.

Ээлчеглиг IV Бүгү-эвилел слёду бо чылын сентябрь 4—8-те Киев хоорайга болуп эртер. Слётка Тывадан алды шылгараңгай оолдар, кыстар киржир.

Амгы үеде революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның черлери-биле IV республика походу эгелээн. Комсомол организациялары бо походка бодунуң киржилгезин тодарадып, аныяктарны ада-өгбелерниң алдарлыг чаңчылдарынга кижизидерин экижидер сорулга-биле боттуг хемчеглерни ап чорудар ужурлуг.

Үстүнде чугаалааныывыс чүүлдер бистиң аныяк өскенни патриотчу, революсчу чаңчылдарга, күш-ажылга ынак кылдыр кижизидеринге улуг рольдуг. Ынчангаш комсомол организациялары, оларның активчилери бо чугула ажылга холбаштыр алыр хемчеглерни улам тодаргай, сайзырангай, үре-түңнелдиг кылдыр организастаар дээш күжениишкиннерин үндүрер.

Д. ТИНМЕЙ,
ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары.

Совет Эвилелиниң Маршалы К. К. Рокоссовскийни орнукшутканы

Совет Төрээн чурттуң шынчы оглу, шеригниң шылгараңгай ажылдакчызы, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, Совет Эвилелиниң Маршалы Константин Константинович Рокоссовскийни август 6-да Москва сөөлгү оруукче үдээн.

...Совет Армияның Төп бажыңының М. В. Фрунзе аттыг, Кызыл Тук орденниг залы. Өрүглүг чечектер ортузунда бедик туруш кырында — К. К. Рокоссовскийниң мөчү-бодунуң хүлүн кадагалаан урна. Кажыыдал богаазы-биле хоолаттынган портрет мурнунда салган кызыл торгу сыртыкчыгаштар кырында — чазактың хөй санныг шаңналдары.

Кажыыдал аялгалары дыңналыр. Урна чаны-биле төнмес кылдыр шуушкан чон эртип турар. Үш минута эртерге-ле, хүндүлел таңныылдары солчур. Залга министерстволар биле ведомстволардан, шериг округтарындан, шеригниң дээди өөредилге черлеринден, дайынның хоочун киржикчилеринден, мөчээн кижиниң дайынчы өңнүктеринден болгаш эштеринден келген чаа-чаа өрүглүг чечектерни әккеп турган.

Маршал К. К. Рокоссовскийни орнукшударынга министр, дивизия генералы В. Ярузельский баштадыр Польша Улус Республиканың национал камгалал министерствозунуң төлээлери, ПКАП-ның Варшава комитединиң секретары А. Каркоша баштадыр ПУР-нуң партия, хөй-нити төлээлери келген. Төлээлер өрүглүг чечектерин салган. Өрүглүг чечектерниң богааларында мынчалдыр бижээн: «Алдарлыг полководчу, солдат-коммунист, Совет Эвилелиниң Маршалынга болгаш Польшаның Маршалынга Польша Улус Армиязының дайынчыларындан»; «Сураглыг полководчу, патриот, интернационалист, ажылчын Варшаваның оглу Маршал К. Рокоссовскийге Польша Улус Республиканың партиязының болгаш чазаның удуртулга черинден».

13 шак 30 минута. Мөчээн кижиниң мага-бодунуң хүлүн кадагалаан урнага баарын соксаткан. К. К. Рокоссовскийниң чоок кижилери, өңнүктери, эштери залга артып калган. Чарлыышкынның сөөлгү минуталары келген.

Орнукшудулганы организастаар комиссияның кежигүннери урнаны кажыыдал аялгалары дыңналып турда үндүргеш, катафалк кырынга тургускан. Кажыыдалдыг үделге кылажы Кызыл шөлче чорупкан.

Кажыыдалдыг үделге кылажын Эвилелдер бажыңының чанынга Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчулары уткаан. Мөчээн кижиниң мага-бодунуң хүлүн кадагалаан урнаны катафалктан үгер-боо лафединиң кырынга тургускан.

...Кызыл шөл. Аңаа Москваның ажылчы чоннарының хөй санныг төлээлери, Армия биле флоттуң дайынчылары чыылган. Шериг салбырлары туктарын мөгейткеш, дески чыскаалыпкан.

В. И. Ленинниң мавзолейиниң мурнунга К. К. Рокоссовскийниң мөчү-бодунуң хүлүн кадагалаан урнаны туруш кырынга салган.

Мавзолей индириниң кырынга эштер Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Д. Ф. Устинов, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев, Ф. Д. Кулаков, Б. Н. Пономарёв, М. С. Соломенцев болгаш оон-даа өскелер үнүп келген.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң болгаш Совет чазактың дааскалының ёзугаар орнукшудулганы организастаар комиссияның даргазы, Совет Эвилелиниң Маршалы П. Ф. Батицкий кажыыдал митингизин ажыткаш чүве чугаалаан. СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, шылгараңгай шериг ажылдакчызы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, Совет Эвилелиниң Маршалы Константин Константинович Рокоссовскийни совет улус, Армия биле Флоттуң дайынчылары бөгүн сөөлгү оруукче чүректиң ханызындан кажыыдалдыг үдеп турар-дыр.

Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштери кайгамчыктыг кижиниң, дидим солдаттың, талантылыг полководчунуң, Совет Эвилелиниң Маршалы Константин Константинович Рокоссовскийниң мөчү-бодунуң мурнунга боттарының дайынчы туктарын кажыыдалдыг бо шакта мөгейтип тур деп, Совет Эвилелиниң Маршалы П. Ф. Батицкий чугаалаан.

Митингиге оон соонда армия генералы С. Л. Соколов, СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң секретары Л. А. Борисов, армия генералы А. А. Лучинский олар чүве чугаалаан. Польша Улус Республиканың национал камгалал министри дивизия генералы В. Ярузельский база чүве чугаалаан.

Кажыыдал митингизи доозулган. К. К. Рокоссовскийниң мөчү-бодунуң хүлүн кадагалаан урнаны Кремль ханазында нишеге тургускан. Тураскаал самбыразында мынчалдыр бижээн:

Константин Константинович
РОКОССОВСКИЙ
18 —21/XII— 96   19 —3/VIII— 68

Совет Эвилелиниң Гимни чаңгыландыр дыңналган. Совет Армияның дайынчылары мавзолейниң мурну-биле дески базымнарлыг эрткен.

(СЭТА).

БАЙЫРЛАЛДЫГ КУРСК

Эрте-бурунгу Курск төөгүлүг Курск тулчуушкунунуң 25 чылын байырлаан. Август 5-те юбилейни эрттиреринге киржири-биле РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы К. Г. Пысин, армия генералы П. И. Батов баштадыр ССРЭ-ниң Камгалал министерствозунуң төлээлери, чурттуң төп областарындан болгаш Украинадан келген аалчылар чедип келген.

«Күш-ажылчы курлавырлар» ниитилелдиң стадионунга 20 муң кижи чыылган, аңаа алдарлыг юбилейге тураскааткан байырлыг хуралды эрттирген. Хуралды ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскомунуң даргазы И. И. Дудкин ажыткан. Президиумга тулчуушкуннарның хоочун киржикчилери — генералдар болгаш офицерлер, Совет Эвилелиниң Маадырлары, Алдар орденниң үш чергелеринин бүрүн эдилекчилери олурушкан.

Диңмиттиг адыш часкаашкыннары чаңгыланып турда, хүндүлүг президиумга СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозун соңгаан.

«Совет улустуң болгаш оон Чепсектиг Күштериниң Курск дилиндээнге шылгараңгай тиилелгезиниң 25 чылы» деп илеткелди СЭКП ТК-ның кежигүнү, партияның Курск обкомунуң бирги секретары Л. Г. Монашев кылган.

Курск дилиндээнге тиилелгениң бүгү делегейге ужур-дузазының дугайында Төп фронтунуң 65-ки армиязының командылакчызы чораан, армия генералы П. И. Батов чугаалаан. Ленин орденниг Москваның Шериг округунуң Шериг чөвүлелиниң байырлыг чагаазын Совет Эвилелиниң үш дакпыр Маадыры генерал-лейтенант И. Н. Кожедуб номчаан.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге чагааны чыылганнар чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Курск дилиндээнге чаалажып турган шериг кезектериниң дайынчы туктары-биле калы Ленин орденниг Курск областың күш-ажылчы алдарының туктары киискип турганы онза ужур-уткалыг. Оңгуларны болгаш быжыглалдарны шагда-ла чидир тарып каапкан, үрелген Курск катап чечектелген, ам үеде химияның, машина тудуушкунунуң улуг төвү болу берген. Курскиниң баштайгы партизан армиязының аэродромунуң орнунда Курскиниң магнит аномалиязының рудазы-биле домна-суугуларны хандырып турар дагжыларның хоорайы — Железногорск өзүп келген. Кажан-шагда от-биле бүргеткен турган ховуларда ам байлак дүжүт быжып турар.

Курск областы ийиги Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында радио дамчыштыр чарлаан медээни Курскиниң чурттакчылары өөрүшкү болгаш магадал-биле уткуп алган. Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде Төрээн чуртту камгалаарынга ажылчы чоннарның көргүскени эрес-маадырлыг болгаш туруштуг чоруу дээш база улус ажыл-агыйын катап тургузарынга болгаш хөгжүдеринге чедип алган чедиишкиннери дээш Курск дилиндээнге тулчуушкуннуң 25 чылын байырлап турар хүн ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму Курск областы Ленин ордени-биле шаңнаан.

Белгородта байырлаашкын

Белгородтуң болгаш Белгород областың чурттакчылары Курск тулчуушкунунуң болгаш Белгородту фашистиг эжелекчилерден хостаанының 25 чылын байырлалдыы-биле демдеглээн.

Август 5-те мөчээн дайынчыларның тураскаалдарынга чечек салган.

Белгородтуң «Котельник» стадионунга байырлыг хурал болган. Ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскомунуң даргазы М. Д. Хитров хуралды ажыткан.

Хүндүлүг президиумга СЭКП ТК-ның Политбюрозун чаңгыс үн-биле соңгаан.

...Совет Эвилелиниң гимнизи чаңгыланып турган. Белгородчулар төөгүлүг тулчуушкуннуң киржикчилери шериг начальниктеринге чүректиң ханызындан байыр чедирип турган.

Бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш амы-тынын берген маадырларның, а база ол ышкаш Совет Эвилелиниң Маршалы К. К. Рокоссовскийниң тураскаалын чыылганнар минута дургузунда ыыт чок туруп ёзулаан.

Стадионнуң кырынга Юрий Левитанның үнү чаңгыланы берген. Август 5-те совет шериглер Орёл болгаш Белгород хоорайларны ээлеп алган дугайында Дээди Кол командылакчының дужаалын чээрби беш чыл эрткенде дагын катап номчуур дээш, Левитан чедип келген турган.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң хүндүлүг тугун областың алдарлыг кижилери шериг марыжының үделгези-биле үндүрүп келирге, адыш часкаашкыннары киткеп турган. Оларның соо-биле аныяк дайынчылар Белгородту хостаан шериг кезектериниң туктарын көдүрүп алгаш, тода, быжыг базымнар-биле базып эрткен.

Курск дилиндээнге тулчуушкуннуң дугайын, дайынга таварышкан хоорайларның болгаш суурларның амгы амыдыралының дугайын партияның Белгород обкомунуң секретары А. Ф. Кривошей бодунуң илеткелинге чугаалаан.

Армия генералы А. С. Жадов болгаш генерал-майор А. Ф. Васильев улуг тулчуушкунну сактып, чүве чугаалаан.

Польша Улус Республиканың Ополь воеводствозунуң төлээлериниң баштыңы, ПКАП-ның воевода комитединиң секретары Юзеф Кардысьтың чугаазын чоон чылыы-биле уткаан.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагааны хуралдың киржикчилери бир үн-биле хүлээп алган.

Кежээ белгородчуларның массалыг селгүүстээшкини болган.

ЧААРТЫНГАН ОРЁЛДА

Орёлдуң чурттакчылары август 5-те мөчээн маадырларның хөөрүнге чечек салган.

Демир-орукчуларның культура бажыңынга байырлыг хурал болуп эрткен. Аңаа Орёлдуң болгаш областың ажылчы чоннарының төлээлекчилери, Москвадан, Белгородтан, Брянскиден, Курскиден, Липецкиден, Вильнюстан болгаш өске-даа хоорайлардан келген аалчылар киришкен. Ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскомунуң даргазы Ф. С. Мешков аалчыларга байыр чедирген.

Диңмиттиг адыш часкап турда, хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозун соңгаан. Залга дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның туктарын киирип келген. Оларның бирээзинде Ленин ордени бар. Дайын үезинде Төрээн чуртту камгалаарынга ажылчы чоннарның көргүскени эрес-маадырлыг болгаш туруштуг чоруу дээш база улус ажыл-агыйын катап тургузарынга болгаш хөгжүдеринге чедиишкиннери дээш Орёл область ол бедик шаңнал-биле шаңнаткан.

Орёл-Курск дилиндээнге төөгүлүг тулчуушкуннуң идепкейлиг организакчыларының бирээзи, Совет Эвилелиниң Маршалы К. К. Рокоссовскийниң тураскаалын чыылганнар туруп ёзулаан.

«Орёл-Курск тулчуушкунунуң 25 чылы» деп илеткелди СЭКП-ниң Орёл обкомунуң бирги секретары Т. И. Соколов кылган.

Болгарияның Разград округунуң төлээлеринин баштыңы Бончо Митевтиң чугаазын чыылганнар чылыы-биле уткаан.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагааны хуралдың киржикчилери бедик көдүрлүүшкүннүг хүлээп алган.

Хүннүң ийиги чартыында хоорайның Төп стадионунга спорт байырлалы болган.

(СЭТА).

Делегей бо хүннерде

Эп-сеткил каттыштырылгазының улуг илерели

СОФИЯ. (СЭТА). Август 6-да аныяктарның болгаш студентилерниң IX Бүгү-делегей фестивалы байырлыг байдалга хаагдынган. Фестиваль Вьетнамның улузу-биле делегейниң аныяктарының эп-сеткил каттыштырылгазының хемчээл, ужур-дуза-даа талазы-биле кайгамчык улуг илерээшкинни болу берген деп, Демократтыг аныяктарның Бүгү-делегей Федерациязының президентизи Родольфо Мекини медеглээн. Израиль агрессияның айыылынга таварышкан араб улустарны база неоколониализмге удур демисежип турар Африканың, Азияның болгаш Латин Американың улустарын деткиирин шиитпирлиин биле илергейлеттинген. Чүүл-бүрү бүзүрелдерлиг, үзелдерлиг болгаш аңгы-аңгы расалыг, шажын-чүдүлгелиг аныяктар саналы-оналын ажык солчур байдалга бүгү-ниити тайбыңны камгалап арттырары дээш демиселдиң тус-тус айтырыгларының талазы-биле сагыш-бодалдарын тайылбырлажып, улам чоокшулаштырган деп, Мекини демдеглээн.

• • •

Совет аныяктар төлээлериниң удуртукчузу, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Евгений Тяжельников СЭТА-ның корреспондентизинге мынчалдыр медеглээн: бодунуң сорулгаларын фестивальдың күүсеткенинде маргылдаа чок. Ооң идеялары делегейниң аныяк салгалының үндезин эрге-ажыктары-биле дүгжүп турар. Фестивальчы он хүннер чалыы назынның өөрүшкүлүг, чүректиң ханызындан байырлалы болган. София ужуражыышкынынга чоруткан бүгү ажылдар чидиг политиктиг утка-шынарлыг, аңаа амгы үениң эң чугула айтырыгларының харыыларын тыварынче беш диптиң оолдар, кыстарының чүткүл салганы илерээн.

Фестиваль киржикчилеринге алдар

СОФИЯ. (СЭТА). Аныяктар биле студентилерниң IX Бүгү-делегей фестивалының доозулганынга таварыштыр ооң киржикчилеринге алдар кылдыр БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Тодор Живков хүлээп алыышкын эрттирген. Хүлээп алыышкынга БУР-нуң Улус Хуралының Президиумунуң Даргазы Георгий Трайков, БКП ТК-ның кежигүннери, ооң кежигүнүнге кандидаттар болгаш Болгарияның өске-даа удуртукчу ажылдакчылары, национал аныяктар төлээлериниң, делегейниң аныяктар, студентилер организацияларының удуртукчулары, тайбың дээш суралгыг демиселчилер киришкен.

Аныяктарның бүгү-делегей шуулганынга чедиишкинниг ажылдаанынга таварыштыр бүгү диптерниң төлээлеринге Тодор Живков изиг байыр чедирген.

Чуртунга фестиваль эрткен болгар улус империализмге, колониализмге, неоколониализмге, дайынга болгаш реакцияга удур демисежип турар бүгүдениң талазынга кезээде туржур деп, тайбың, социал дешпилге, улустарның аас-кежиктиг келир үези дээш демиселдиң аныяк маадырларынга чүректиң ханызындан байыр чедирбишаан, Тодор Живков бүзүредип чугаалаан.

Социалистиг Болгарияның аалчыларга хүндүткелдиг улузунга эң эки сеткил-сагыжывысты чүректеривиске кадагалааш, Софиядан чоруптар бис деп, Делегейниң студентилер эвилелиниң чиңгине секретары Нури Абдель Раззак фестиваль киржикчилери аныяктар төлээлериниң төлээлекчилериниң өмүнээзинден чугаалаан.

Хүлээп алыышкын чылыг, найыралчы байдалга эрткен.

Американнар үнүп чоруур ужурлуг

Американнар Хиросимаже баштайгы атомнуг бомбазын октааш, япон улуска човалаң таварыштырган халаптыг хүнден бээр август 6-да 23 чыл болган. Ол хүн 20 муң тонна тринитротолуол күштүг, халаптыг частыышкын ук хоорайны чок кыла каапкан болгаш ийи чүс бежен муң кижиниң амы-тынын оскундурган. Оон өске бир америк бомбазы база бир япон хоорай — Нагасакиже август 9-та октаан.

Миллион-миллион япон хамаатылар ол халапты сакты-сакты, америк дайынзырактарның япон черде амгы хөделиишкиннерин караап көрүп турар. Ол сагышсыраашкын сөөлгү үеде онза күштелген. Япон-америк «айыыл чок чорук керээзинге» сылдагылап алгаш, Пентагон Японияга бодунуң шериг баазаларын аажок калбарткан. Хамык ужур шак ында. Окинаваны санавааска, япон ортулуктарда 147 америк шериг баазалары бар. Чурттуң тайбың чонунга оларның кайы хире айыылдыын херечилеп турар фактылар мындыг: 1952 чылдан бээр эрткен үениң дургузунда япон черге 300 ажыг америк самолёттар үрелгеш кээп дүшкен, ооң иштинде Фукуока ышкаш, хөй чурттакчылардыг черге АКШ-тың шериг-агаар күштериниң үрелген 30 хире самолёттары кээп дүшкен. Самолёттардан октаан бомбалар болгаш ракеталар 1500 катап «чаңныг баргаш», аңаа дүшкүлээн. Японияның далай өртээлдеринге үргүлчү келгилээр, суг иштинге чоруур америк хемелер эрик кавызының сугларынга хоралыг херелдениишкин айыылын ийи катап халдаткан. Американнар суг иштинге чоруур хемелерин турумчударынга Окинава ортулуктарны калбаа-биле ажыглап турар. Албан ёзузу-биле кылган түңнелдерни ёзугаар алырга безин ол хемелер аңаа неделя санында-ла кээп турар.

Пентагонуң дайынзырак планнарынче Японияны кирип тыртып, чурттуң девискээрин вьетнам улуска удур АКШ-тың халдаашкынынга ажыглап турарынга япон чон калбаа-биле хөөн чокталып турар. Чурттуң дешпилгелиг күштери болгаш хамыктың мурнунда коммунистиг партиязы АКШ-биле чарган айыылдыг керээни күш чок болдурарын, Окинаваны Японияга эгидип бээрин, япон черде америк баазаларны узуткаарын негеп турар.

Американнар үнүп чоруур ужурлуг. Бүгү Японияда улам шудургу дыңналып турар негелде ындыг.

Е. БАШМАЧНИКОВ. (СЭТА).

Делегей аныяктарынга кыйгырыг

СОФИЯ. (СЭТА). Аныяктар биле студентилерниң август 6-да доозулган Бүгү-делегей фестивалының киржикчилери бүгү делегейниң аныяктарынга болгаш студентилеринге кыйгырыг үндүрген. Софияга болган ужуражыышкын делегейниң аныяктар шимчээшкининиң антиимпериалистиг чаңгыс эвииниң эң улуг илерээшкини ол. Фестиваль АКШ-тың империализминиң Вьетнамда кемниг дайын үүлгедиинге удур, вьетнам улустуң тиилелгези дээш, хосталга, хамаарышпас чорук болгаш тайбың дээш демиселге аныяктар, студентилер шимчээшкининиң күчүзүн, сырый каттыжыышкынын көргүскен деп, ында чугаалаан.

Ужуражыышкынның киржикчилери америк агрессияның айыылынга таварышкан араб улустар-биле, Мурнуу Африкада, Родезияда кеш-сөөк ылгаар ёзу-чурумнарга, португал колониализмге удур демисежип турар африк улустар-биле, Латин Американың, Азияның улустары-биле дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлээн деп, ол кыйгырыгда демдеглээн.

Фестивальдың киржикчилери империализмге болгаш ооң дайынзырак политиказынга удур шимчээшкинге чаңгыс эпти, эп-сеткил каттыштырылгазы быжыглаарынче делегейниң аныяктарын кыйгырган.

„Кайгамчык орус дешпилге"

ЛОНДОН. (СЭТА). Август 6-да аңаа совет садыг-үлетпүр делгелгези ажыттынган. Совет Эвилелиниң бо чылын даштыкыга организастап турар бүгү делгелгелериниң эң улуу ол. Парлалганың үнелеп турарын ёзугаар алырга, ол делгелге «кайгамчык көрүштүг болур». Совет делгелгениң дугайында репортажын «Сан» солун «Кайгамчыктыг орус дешпилге» деп эгелиг кылдыр парлаан. Космос техниказының, атом энергиязының, ужар чүүл болгаш корабль тудуушкунунуң талазынга Совет Эвилелиниң чедиишкиннерин солун онзалап демдеглээн.

Делгелгениң ажыттынарынга Великобританияның премьер-министри Г. Вильсон болгаш өске-даа англи удуртукчулар келген.

Мурнуу Вьетнамда тулчуушкуннар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамның хостаарының улусчу чепсектиг күштери америк-сайгон шериглеринге удур тулчуушкуннарын чурттуң бүгү девискээринде болгаш ылаңгыя Сайгон чоогунда үргүлчүлевишаан.

Август 5-те кежээ шыңгыы тулчуушкун эгелээш, Сайгондан 37 километр соңгу-барыын талага даартазында даң аткыже үргүлчүлеп келген. Мурнуу-вьетнам найысылалдан Парлалганың медээлер агентилелиниң корреспондентизиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, мурнуу-вьетнам патриоттарга үндүр сывырткан америк 101 дугаар агаар-десант дивизиязының болгаш Сайгоннуң 49 дугаар чадаг шериг дивизиязының кезектери вертолёттар деткимчезин дилээр ужурга таварышкан.

Меконг хемниң унуунда дайылдажыышкыннар соксавайн турар. Куангнам болгаш Тяудок можуларда америк шериглерниң турушкаларынга, шериг-агаар баазаларынга күштүг артиллерия согуушкунун таварыштырган. Халдакчыларның шериглери дириг күш болгаш техника талазы-биле улуг когаралдарга таварышкан.

Ирак чазактың медеглели

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ирактың революстуг командылал Чөвүлели дыңнадыг чарлап үндүрген. «1966 чылдың июнь 29-та курдуларның төлээлекчилери-биле чарган дугуржулганы күүседирин барымдаалааш, соңгу талага болган болуушкуннарга холбаштыр хамааты болгаш шериг эрге-чурумун үрээн бүгү кижилерге келдерел бээр» деп, ол дыңнадыгда чугаалаан. Багдат радиозунуң Бейрутка хүлээп алдынган дамчыдылгазында ынча дээн.

БАГДАТ. (СЭТА). Чурттуң соңгу талазынга дайылдажыышкыннарны соксаткан, 1966 чылдың июнь 29-та чарган дугуржулга курд айтырыын тайбың ёзу-биле шиитпирлээриниң үндезини болур деп, Революстуг командылал Чөвүлелиниң мооң мурнунда дыңнадыында чугулалап демдеглээн. Ол дугуржулганы күүседир дээш, Чөвүлел бүгү чүүлдерни кылыр деп, дыңнадыгда чугаалаан.

Курд студентилерге болгаш эртем ажылдакчыларынга стипендиялар тургузуп бээр, эртем, техниканың чүүл-бүрү адырларынга тускай мергежилдиг болур арганы курдуларга бээр деп, Революстуг командылал чөвүлели база доктааткан. Эртемнерниң курд академиязын тургузар база Соңгу Ирактың Сулеймания хоорайынга университет ажыдар дугайында шиитпир үндүрген.

Дерзиилелдер күштелген

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-та бо «хайнышкынныг чайын» негр чоннуң социал мессилдежиишкиннери болгаш массалыг хөделиишкиннери аажок калбарган, эрге-чагырга черлериниң дерзиилелдер кылыры күштелген.

«Нью-Йорк таймс» солуннуң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Нью-Йорктуң хоорай эргелели кижилер тудуп карабажыңнарының болгаш оларның суд харысалгазынга онаарының чурумун оранчок бөдүүнчүдер деп шиитпирлээн, хоорай прокуратуразынга, судтарынга ажылдаарларның санын дыка көвүдеткен.

Ол хемчеглерни алганының түңнелинде Нью-Йорктуң суд-полиция аппарады хонук бүрүде-ле 12000 хоругдатканнарны шиидип эрттирип шыдаар дээр бодалдар бар апарган.

СОФИЯ. Студентилерниң IX Бүгү-делегей фестивалының үезинде.
ЧУРУКТА: Совет төлээлер Софияның кудумчуларынга байырлыг кылаш үезинде.
В. БУДАН биле А. КУЗЯРИННИҢ телефотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ХҮЛЭЭНГЕНИН КҮҮСЕДИР

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

Ажыл шагы доозулган. Григорий Гавриченко дашкаар үнүп кээрге, ону бир-ле дугаарында кежээки сериин салгын частып үнген ыяштарның көктүг, чуксуг чыды-биле уткуп алган. Майның төнчүзү болгаш даштың база-ла тунаргай, ынчалза-даа цех иштинде дег былгаарзыг, үсүг болгаш бачымнанчыг эвес. Ол заводтуң хөлеге талазында улус олурар узун сандайга олуруп алган. Ол долгандыр көргүлеп, теректерниң, талдарның чиңгир ногаан бүрүлериниң салгын-хаттан шылырадыр чайгангылаарын магадап дыңнап орган. Кажан ол заводка чаа-ла ажылдап кирип турда, бо турган чөдүр чөвүрээлиг чоон теректер база аныяк турган. Ол боду база-ла хып дээн чалыы эр турган. Оон бээр ам чээрби ийи чыл эрткен.

Завод оон караанга-ла көзүлдүр улуг бүдүрүлге чери апарган. Ынчаарга боду дээрге оон хоочун болгаш дуржулгалыг ажылчыннарының бирээзи. Баштайгы үеде бо завод эвес турган. Бүгү-ле чүвени кызыл хол, кара күш-биле кылыр. Станок машина бар эвес. Хөм эттээрде ону моң ыяш докпактар-биле шыдал төңгүже чедир согар, былгаар базып бүдүүрү оон дора шүүттүг. Бот-бодунга чыпшыр кыстыргылаштырып каан борбак хадыңнарның аразынче хөмнү суккаш аай-дедир тыртып-ла билир.

Григорий маңаа кандыг-даа мергежил чок келген. Ону ажылга хүлээп алган дораан-на «уран-шевер мергежилин көргүзүп тур» дээн ышкаш хадын докпак, маска болгаш кадагтар тутсуп берген. Билбес кижи чүнү канчаар. Ол-бо талаларында олургулаан кижилерже кайгагылаан, оон чүгле караа кыланнаар. Демгилери олче сагыш-даа салбас, токкуладыр соктанып орар болган. Оларның өөренгениң чүү дээр, ыяш, демир-даа шопту хөм, былгаар өттүр шыыгайнып-ла турар. Кезек үе эрткенде сапыктың хевир-дүрзүзү билдинип кээр. «Думчукка тулганда бызаа сугжур» деп чугаалаар болгай Григорий ыяш хепти алгаш, былгаар майыын аңаа тудуп шоптулар-биле кадап кирипкен. Амыр чүве кайда боор, өштүг-биле дөмей-ле, шоптулар мыйыжып-шоожуп-ла турар. Оон чанынга орган ашак караанын көстүктериниң адаандан өрү алзы алараш кылдыр көргеш:

— Эх, Гриша, Гриша, Григорий... Хилинчектени бердиң. Мынчаар кылыр чоор—дээш, айтып-сургап эгелээн.— Аскынче теве тепкен бе, айтырып алыр ышкажыгай... Григорий ажылдап кирген ол хүнүн черле утпас.

Эш-өөру-биле хөөрежи бергенде безин, азы кандыг-бир аныяк оолду ажылга өөредир дээш хүлээп алганда безин баштай-ла ол бүгүнү бо-ла чугаалаар чанчылдыг. Заводунуң чаа улгадып калбарган цехтерин Григорий даштындан эргилдир көргеш, аңаа чоргаарланган.

...Ол аразында чартык шак эрте берген. Үр-даа болбаанда улусчу контроль бөлүүнүң кежигүннери уурук-сууру-биле чыглып келгеннер. Олар шупту чеди кижи. Бөлүктүң даргазы Григорий Гавриченко эрткен ийи хүн бүдүрүлгеде техниканың айыыл чок чоруунуң байдалын хынап көрген Михаил Казанцевке сөстү берген. Нииити ажыл-ишчи чугаа эгелээн. Бүдүрүлгеде ол айтырыг талазы-биле четпес чүүлдер бары илерээн. Ылаңгыя алгы эттээр, былгаар кылыр цехте чартык автомат станоктарны аңаа-ла шууштур тургускулап каан. Олар ток кужу-биле кончуг дүрген ажылдап турар. Ынчаарга кижилер оларның аразы-биле эртип, ажылдың нииити чорудулгазын хынап турар. Станоктар аразында өл-шыкка, кижилер тайып ужуп болур. Азы хептиң кандыг-бир ужу станоктарның аразынче ылдыртына берип болур. Цехтерниң вентиляциялары база ажылдавайн үрелип турганы тодараттынган. Черле ынчаш үүрмек-бичии чүүлдер хөй-ле болган.

Бо бүгүнү улусчу контроль бөлүү эртенинде заводтуң администрациязынга чугаалаан болгаш дораан хемчег алырын негээн. Ийи хүн дургузунда-ла чартык автомат станоктарның долгандыр арматур херимчигештерни кылыпкан. Вентиляциялар база септеттинген.

Коммунист Григорий Гавриченко заводтуң улусчу контроль бөлүүнүң кежигүнүнге ийи чыл дургузунда ажылдап келген. Хөй-нииитиниң херээнге кызымак, күш-ажылга шудургу эжин алгы заводунуң ажылчыннары бо чылын улусчу контроль бөлүүнүң даргазынга соңгуп алганнар. Ажылчыннар чылдың-на ай, квартал планын ажыр күүседип келген. Оларның бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының шынары бедик. Ынчангаш ол республиканың мурнакчы бүдүрүлгелеринин бирээзинге санадып турар. Бо чаагай херекке заводта улусчу контроль бөлүүнүң биче эвес үлүг-хуузу кирген. Улусчу контролёрларның кескү караа, күрүнениң херээ дээш ак сеткилдиг ажылы четпес чүүлдерни дораан-на илередип, ону чайладырынга херек кырында дузалап келген.

— Бистиң улусчу контролёрларывыс онаашкан ажылынга кызымак улус — деп, Григорий Иванович Гавриченко чугаалап турар.—Ылаңгыя электрик Федор Пошенин, заводтуң хоочун ажылчыны Хүүрекпен болгаш өскелер-даа күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукцияның шынарын экижидеринге шаптыктай бээр хензиг-даа чүүлдерни дораан-на илередип кээрлер.

Улусчу контроль бөлүүнүң даргазының бо чугаазы черле чөптүг. Майның төнчүзүнде заводка хандырылга баазазындан кидис идиктер кылырынга багай шынарлыг дук келген. Ол дугайын улусчу контролёр эш Хүүрекпен дораан дыңнаткан. Байдалды өөренип көргеш, дукту келген баазазынче дедир чорударын заводтуң администрациязы шиитпирлээн...

Бо удаада дуржулгалыг бригадир, улусчу контроль бөлүүнүң даргазы Григорий Иванович Гавриченко-биле дүштеки чапсар үезинде ужуражы бердивис. Ортумак сынныг, кадыр хаваанда ийи-үш доора ханы сыгыглардыг, бодамчалыг бо кижи-биле чугаалажы бээрге, ооң ажыл-ишти башкарып билири, аңаа мергежээни сес-домаандан илереп билдинип кээр. Ында далажыр сеткил чок, чүвени кылганда ыяк бүдүмчелиг шынарын бодаар, бөгүн кылза чогуур чүвезин даартаже соңгаарлатпас. Ёзулуг ажыл-ишчи кижиниң овур-хевири оон-на илдеп.

Григорий Ивановичиниң бригадазы янзы-бүрү хевирниң эр-херээжен чайгы, күскү идиктерин кылып турар. Бригада ам бо хүннерде коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты чедип алыр дээш демисежип турар. Бригадада сес кижи бар. Кижи бүгүдези күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш бир-бир чогаадыкчы саналдарны киирер, бүдүрген продукцияга багай шынарлыг чүве болдурбас, ажылдап турар черинин арыг-силиг культуразын сагыыр дээш бригада кежигүннери сорүктүг ажылдап турар.

«Күш-ажылга алдар!» деп республика наадымынга холбашкан социалистиг чарышка идик кылыр цехтен бирги черни Григорий Ивановичиниң удурткан бригадазы алган. Эрткен айда бригада 250 эш идиктерни бүдүрүп үндүрер планныг тургаш, 414 эш идиктерни бүдүрүп үндүрген. Хүлээнгенин күүседир.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

ШЫН

УТТУНДУРБАС ЫРААЖЫ

Бистиң календарывыс

Эргип четпес арга, хову,
хемниг,
Өскен, төрээн чуртум дег
делгем,
Эргим, ынак, хостуг тынар
Өске чуртту билбес-тир мен.

Бо одуруглар совет кижи бүрүзүнге кончуг эки билдингир, эң-не эргим болгаш чоок. Бо одуругларны ырлап турда, бодунуң Төрээн чуртунга кижиниң ынакшылы кызыгаар чокка хайнып, оон чараш-каазы, делгем улуу карака көстүп келир.

Үстүнде одуруглар-биле ырлап эгелээривис «Төрээн чурт дугайында ыр» — совет композиторларның чогааткан ырларындан Тывага эң баштай нептерей берген, улуг, биче кижилерниң сонуургалын доран-на чаалап алган ырларның бирээзи.

Оон сөзүнүң автору сураглыг совет шүлүкчү, бүгүдеге билдингир совет ырларның мастерлериниң бирээзи **Василий Иванович Лебедев-Кумычының** төрүттүнгенинден хүнүнден бээр 70 чыл болуп турар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында «Ыдык дайын» деп ыр тыва дылга чаңгыланып, немец фашистиг эжелекчилерни чылча шаварынга боттарының үлүг-хуузун киирерииче тыва улусту хей-аът киирип турган. Маадырлыг Кызыл шеригге дузаламчы кылдыр белек чыып, ону чедирип турган чон дайзынга удур күчүлүг кылең-биле бижиттинген бо ырны ырлап турган:

Балар шаган артык дерзии
Фашист күшке удур
Өлүмнүг улуг дайынче
Өргүн чон, туруңар!

Тыва оолдар, кыстарның фронтуже чорууp күзел-соруун бо ыр база-ла хайныктырган болбайнаан. В. Лебедев-Кумачының бүгүдээге билдингир бо ырызы дайын эгелээниниң үш хонганында төп парлалгаларга көстүп келген доран-на чүгле Совет Эвилелинге эвес, делегейге тарай берген.

«Делгем оруктап» деп ыр тыва дылга мынчаар чаңгыланып турар ышкажыгай:

Делгем ак оруктап, ак-көк
хем-биле
Дегбес шуут эштип ор бис,
сарыым,
Каяа-даа кады бис,
Хаалыг хүн-даа,
Караачыгай — ыр-даа
Кады ужуп чор.
Эштиил, ырлаал,
Эмзин аа!

Шынап-ла таалаңчыг магалыг, эки-ле ыр. Моон сөзүн база-ла Василий Иванович чогааткан. Сураглыг шүлүкчүнүң сөстеринге чогааткан ырлар тыва, орус дылдар кырынга бөгүн-даа чаңгыланып турар.

Лебедев-Кумачының чогаалдары Октябрь революциязы тиилээниниң соон дарый революсчу чаңгы болуп, социалистиг тургузуушкун-биле кады төрүттүнген. Шүлүкчүнүң шүлүктеринде болгаш ырларында амыдыралдың өөрүшкүзү сиңниккен. Оон чогаадылгазы кижилерге эң-не чедингир болуп турарындан ындыг нептеренгей апарган. Ол бодунун чогаалынга чурттуң амыдыралын, социалистиг эпоханың чаа кижизиниң эң дээре, чырык хөөнерин ырлап, алдаржыдып шыдаан.

Сураглыг шүлүкчүнүң бижээн ырларының сөстеринде патриотчу утка-шынар, ханы идея сиңниккен. «Төрээн чурт дугайында ыр» кижилерни хей-аът кииpиптер, «Ыдыктыг дайын» эрес чоруктуң гимнизи болу берген, «Волга дугайында ыр» делгем хостуу, улуг чоргааралдыы-биле дыңналып турар, «Хөглүг оолдарның марыжында» кижилерниң эрес, сергек, омак-хөглүг, шынарлары илереттинген. Оон оон-даа өске хөй ырлары кайгамчык. Ол ырлар эрес-сорук, патриотчу хөөн, утка-шынар сиңниккенинден, улусчу болганындан совет кижилерниң болгаш делегейниң хөй миллион бөдүүн кижилерниң ынакшылын чаалап апкан.

Лебедев-Кумачының шүлүк чогаалы ам совет кижилер-биле кады «базып», «тургузарынга болгаш чурттаарынга дузалап турар».

Василий Иванович Лебедев 1898 чылдың август 8-те Москвага сапык кылыр кижиниң өг-бүлезинге төрүттүнген. 13 харлыындан шүлүктер бижип эгелээн, баштайгы шүлүү 1916 чылда парлалгага көстүп келген.

1919—1921 чылдарда Лебедев-Кумач республиканың Революстуг шериг чөвүлелиниң Политиктиг эргелелиниң Парлалга бюрозунга болгаш шеригниң өске-даа парлалга килдистеринге ажылдап чораан, ынчан чечен чугааларны, чүүлдерни, фельетоннарны, кожамыктарны фронт солуннарынга, агитпоездиге херектиг лозуңнарга бижип турган. Хамааты дайынның чылдарында Кумач дээр шола тыпты берген.

Лебедев-Кумач хамааты дайынының сөөлүнде солуннар, журналдар-биле быжыг харылзаа тудуп, чогаалдарын үргүлчү парладып, сөөлзүреди «Крокодил» журналга 12 чыл ажылдаан.

1939 чылда Лебедев-Кумач Совет Армияның офицери болу берген болгаш Барыын Украинаны, Барыын Белоруссияны хостаарының походунга кириш-кен. 1939—1940 чылдарда Шериг-Далай Флодунуң офицери болган, ак финнерге удур дайылдашкан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Лебедев-Кумач база-ла Шериг-Далай Флодунга албан эрттирип турган, немец фашистерни чылча шаварынче совет улусту кыйгырып турар хөй ырларны, шүлүктерни чогааткан. Чижээ, «Ыдык дайын», «Ырлажыылыңар, эштер», «Комсомолчулар-далайжылар» болгаш оон-даа өске.

Чогаадыкчы ажыл-чорудулгазының дургузунда «Хөглүг оолдар», «Цирк», «Капитан Грантының төлдери», «Волга-Волга» болгаш оон-даа хөй киноларның ырларының сөстерин чогааткан.

Лебедев-Кумачының хөй даштыкы чурттар эки билир болгаш аңаа ынак. 1937 чылда Лондонга ССРЭ-биле тайбың болгаш найырал дугайында болган конгресс «Хөглүг оолдарның марыжын» ырлааны-биле хагдынган. Ону янзы-бүрү дылдарга ырлашкан.

Сураглыг ыраажы-шүлүкчү В. И. Лебедев-Кумач 1949 чылдың февраль 20-де мөчээн.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Республиканың киноэкраннарынга

«Беларусьфильм» киностудияның үндүргени **«ӨСКЕ КЫМ-ДАА ЭВЕС»** деп чаа кино үнүп эгелээр.

КИНО

АВГУСТ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Волга-Волга»** 10, 2, **«Ужуралдар дилекчилери»** 12, 3.45, 5.40, 7.35, 10 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Ол төрээн чуртун камгалаан»** 10, 12, **«Турумчуур дей берген кижи»** 1.50, 3.45, 5.40, 7.35, 9.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Оптимистиг трагедия»** 2.30, **«Джунглиден келген кыс»** (1-ги, 2-ги серияларны) 8.30, **«Куда соонда»** 4.30, 6.30 шактарда.

Совет көдээниң кижилери

ОКТЯБРЬНЫҢ ЧАЖЫДЫ

Июньнуң ортан үези. Дүъш. Хүн карааның изиш хелчок. Буйлуг-Ойну дургаар хап олур бис. Удаваанда мурнувуста аал коданы көстүп келди.

— Салчак Лопсанның чайлаа бо-ла болгай — деп, чолаачы чугаалады. Машина кодангa кээп доктаары билек, бажындан додуга берген арынныг, улгадыксай берзе-даа, кашпагайы илдең эр кижи биске уткуштур кылаштап келгеш, хол тутчуп мендилешкеш, бисти бажынче чалады.

Бажың бичежек болза-даа, иштин аштааш, орун-дежекти шевергин кылдыр эдип каан. Ажыл-агый дугайында айтыржып, чугаалажып олурувуста, өгнүң херээжен ээзи Мария Бадарчыевна сүттүг шайын, боова-боорзаан стол кырынга делгепти. Ол аразында Лопсан Чаш-ооловичиниң амыдырал-чурттаалгазын сонуургадым.

— 1917 чылдың ноябрьда төрүттүнген, Улуг Октябрьның чажыды-дыр мен ийин — дээш, хүлүмзүрдү.

— 1932 чылдан эгелеп аданиң ажыл-агыйын кылчып, мал кадарарынга, тараа тарырынга дузалажып чордум. Бо шаг ышкаш машина-техника бар эвес, черни аът андазыны-биле андарар, тарааны шарылар-биле бастыргаш, ону хатка хүүрек-биле саарып арыглаар чүве болгай — деп, кадарчы тайылбырлады.

Лопсан ынчан аныяк, бижик-билиг четпес турза-даа, хостуг, аас-кежиктиг амыдыралды тургузарынга бодунуң шыдаар үлүг-хуузун кииришти-рип, бүгү-ле чаа чүүлдерни бодунга дүргени-биле шиңгээдип ап турган. Бижик-билиг чок кижи чаа аас-кежиктиг амыдыралдың ёзулуг демиселчизи бооп шыдавас деп чүвени ол билген.

Ынчангаш тыва бижик тургустунуп келири билек, ону кызымаккай өөренмишаан, ынчан арөвэ кежигүнүнге кирип, идепкейжи аныяктарның бирээзи апарган.

Аревэчи идепкейжи 1936 чылда аревэниң Каа-Хем кожкомунуң школалар килдизиниң эргелекчизинге соңгуттурган. Лопсан Чаш-оолович килдис эргелекчизи боол ажылдап, арат чонну ажыл-ишче организастаарынга, араттарның алдарлыг Кызыл-шеригге дузалаан мал-маганын, чыгтан бээн фронтуже чорударынга үлүг-хуузун киириштирип, карак-кызыл ажылдап турган.

1944 чылда Тыва Совет Социалистиг Республикаларының Эвилелиниң акы-дуңма өг-бүлезиниң хүрээлелинге бактаап киргем. Бо өөрүшкүлүг болуушкун Салчак Лопсанны, өске бүгү араттар-биле бир демей, хей-аът киирген. Оон кызымаккай күш-ажылы эскертинмейн эрте бербээн. Лопсан Чаш-ооловичиниң хөрээнде чайынназан «Ада-чурттуң Улуг дайынынга шылгараңгай күш-ажыл дээш» деп медаль оон херечизи болур.

— Амыдырал-чурттаалгамда уттундурбас болуушкуннарның бирээзи — Коммунистиг партияның хүрээлелинге киргеним болур. Партияның харыысалгалыг даалгаларын күүседип, ынчангы Сүт-Хөл, Тере-Хөл районнарынга каш-каш чылдарның дургузунда удуртур ажылдарга ажылладым. Чоорту бот улгадыксап, эртем-билиг четпестей берген. Совет эргечагырганың ачызында эртем-билиглиг аныяк кадрлар өзүп келген. Ынчангаш төрээн колхозумнуң хөгжүлдезинге бодумнуң үлүг-хуум кииришти-рер дээш Бүрен-Аксынче ээп келдим — деп, хойжу чугаазын түннеди.

Лопсан Чаш-оолович 1962 чылда «Кызыл тук» колхозка кежүп кел-ле, хойжуладып чорударының партбюродан дилээн. Бо үениң дургузунда ол бодунуң кызымаккай, ак сеткилдиг күш-ажылы-биле чоннуң хүндүткелин чаалап алган. Чаа ажылды хүлээп алгаш, ол бодунуң мурнунга мындыг сорулганы салып алган: хойжунуң мергежилин эки шиңгээдир, аңаа үндезилээш, бедик көргүзүглерни чедип алыр.

Бо сорулга четтинген дээрзин беш чылдың ушку чылының бирги чартыының түңнелдери херечилеп турар. Бир хойга онаалтыр 3,2 кг дүкту кыргып алыр тургаш, хойжу бо хүлээлгезин 3,6 кг кылдыр күүсеткен, 100 хойга онаалтыр 98 хураганнарны менди ап, доруктуруп өстүрген. Кышкы хой кажаазының өдек-көржеңин шагда-ла аштап арыглаан. Кадарчы бодунуң бүжү-биле 12 тонна сигенни белеткеп алыр хүлээлгелиг болгаш ук хүлээлгезин чедиишкинниг күүседип турар.

Мурнакчы малчын бодунуң өөнүң ээзи Мария Бадарчыевна-биле кады чүгле күш-ажылга үлегер-чижектиг эвес, а харын найыралдыг өг-бүле болуп турар. Олар беш уругларны өстүрүп кижизиткен.

Лопсан Чаш-оолович колхоз төвүнден ыракта чурттап турза-даа, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип турар. Ол СЭКП-ниң Каа-Хем райкомунуң болгаш колхозтуң партбюро кежигүнү, хурал-суглаа-ларга сөс ап чүве чугаалап, ажыктыг санал-оналдарны киирген чоруур. Дуржулгалыг хойжу чайлаглаашкынны организастыг чорудуп, келир кышка шыңгыы белеткенип турар.

К. МАСПЫК-ООЛ.

Ю. Косарьковтуң «ХАДЫННАР» деп фотоэтюду.

„Чечектиң“ чедиишкини

Тыва АССР-ниң культура министри М. С. Хомушку бистиң корреспондентивиске Кишинёвтан мындыг өөрүшкүлүг медээни дыңнаткан. Молдав ССР-ниң найысылалы Кишинёв хоорайда эртип турар улустуң танцыларының бот-тывынгыр ансамбльдериниң фестивалынга киржири-биле чаладып барган Кызылдың «Чечек» ансамблиниң чедиишкинниг ойнааның ол дамчыткан.

Ыраккы Саян арты, Енисейниң бажында аныяк Тыва республиканың уран чүүлүнүң төлээзи — «Чечек» ансамбль август 2-де аңаа чеде берген. Баштайгы концерттен эгелээш-ле бүгү көрүкчүлерниң кичээңгейин көргүзүг хаара туткан. Август 3-те Кишинёвтуң бир районунга чедиишкинниг ойнааш барган. Август 4—5 хүннеринден ук ансамбль массалыг белеткелге киржир. Россия Федерациязындан Москваның коллективи-биле кады «Чечек» ансамбль түңнел концертке база киржир болганы бистиң аныяк республикавыска улуг чедиишкин болгаш алдар-дыр.

Акы-дуңма Молдав ССР-ниң өске-даа черлеринге эл.эн каш концерттерни «Чечек» бараалгадыр.

Бистиң корр.

Август 15-те ойнаашкыннар тиражы

Курунениң 1966 чылда үндүрген үш хуулуг иштики удуглуг чээшкиниңниң талазы-биле ээлчеглиг — он чедиги — ойнаашкыннар тиражы август 15-те Вильнюска болур.

Тиражка 512560 рубль түңнүг 9400 ойнаашкыннар чээшкиниң разряд бүрүзүнге онаалтыр ойнаттынар. Оларның аразында 5000, 2500, 1000, 500, 100 болгаш 40 рубльдиг ойнаашкыннары бар. Курунениң үш хуулуг иштики удуглуг чээшкиниңниң талазы-биле дараазындагы тираж сентябрь 30 Киевке болур. 1968 чылды эргижиредир ол чээшкинниң тиражтары ноябрь 15-те болгаш декабрь 30-де база эртер турар деп, ССРЭ-ниң куруне банкызының курээли болгаш куруненин күш-ажылчы ажаалга кассаларының эргелелинден СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнаткан.

Манап тур бис,

ЭШТЕР АРТИСТЕР

Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозу Тываның ырак колхозтарының бирээзи. Ында колхозчуларның амыдырал-чурттаалгазы, культура деңнели чыл келген тудум-на өзүп турар.

Мөңгүн-Тайганың чурттакчылары оюн-концерт, көрбээнден бээр үр-ле болду. Тываның хөгжүм-шии театрының артистери келбестээн. Бистиң колхозтан өске черлерге артистерниң бо-ла оюн-концерт, шии көргүзүп чорааның солун, радио дамчыштыр бо-ла дыңнап, номчуур-дур бис.

Театрның дирекция чериден август, сентябрь айларда бистиң колхозче артистерден ойнадып чорударын четтикпейн манап тур бис.

Донгак КАЛДАР-ООЛ,
колхозта-комсорг.

Мөгелерге ат тыпсыры дугайты

СПОРТ ТЕМАЗЫНГА

Сөөлгү чылдарда тыва национал хүреш, бүгү эки тыва аажы-чаңчылдар ышкаш, дүрген сайзырап турар. Оон ужур-утказы, чаңдык аргалары хостуг болгаш самбо дээр хүрештерниң салдары-биле байыза-даа, оон национал онаа хевээр. Тыва хүрешти организастаарының болгаш чорударының талазы-биле чаа-чаа солун саналдар үнүп турар, оларның чамдызы маргылдааларга ажыглаттынып турары өөрүнчүг.

Ынчалза-даа шүүлген мөгелерге хүндүлүг аттарны тыпсырының дугайында эки саналдар чүге чүве ийик, эде көрдүнмейн турар. Ылангыя кайы бир чылда республиканың тыва хүреш талазы-биле каш чемпиону турар ужурлугул база кайы маргылдаага шүүлген мөгеге ол атты тыпсырыл дээрэн черле былдынмас. Чамдык чылдарда ийи маргылдаага ийи мөгеге тыва хүрештиң республика чемпиону деп атты тыпсыксылап турду (эрткен чылын база), бир эзес ол чуруму хевээр турар болза, чүгле чаңгыс чылда спорттуң бо бир хевиринге республиканың ийи-үш чемпиону турар апаар-дыр. Арай элчок болур-даа ышкаш-дыр.

Бистиң чуртувуста кандыг-даа спорт аайы-биле чылда чүгле чаңгыс чемпион деп ат тыпсыры чурумчаан. Ону тыва хүрешке хамаарыштырза, эки болгу дег. Тыва хүрешке аттарны тыпсып турарында тускай чурум база чок боол турар. Хүреш төнген соонда-ла, хамык улус сынмарлажып турда, бир кижи ындыг-ындыг мөге шүүлген дээш, аңаа республиканың чемпиону деп атты тыпсырын чарлап каар. А ол мөгеге чемпион деп шынзылга-даа, мактал бижик-даа бербес, а өске мөгелер-биле (2—4 черлерде) демей, спорт ниитилелиниң дипломун берип каар. Кижи бодаарга, чемпион кижиге кубок, азы кандыг-бир тускай хевирлиг бүзүредилге бижикти тывысса эки ышкаш.

Тыва хүрешти 32, 64, оон ыңай 128 мөгелерден деңзи барымдаалавайн чорудуп турар үеде чамдык кончуг аваангыр кашпагай мөгелерниң илерээрв черле магадаанчыг. Чүгле сөөлгү маргылдааларга безин Бай-Тайганың алдарлыг мөгези Ооржак Кара-Каттың, Улуг-Хемден келген мөге Монгул-оол Биче-оолду, каш дапкыр чемпион Ондар Сүүр-оолду, Василий Базыр-Тарааның октааны черле кончуг чараш болган. Ийи улуг мөгелер Кара-Каттан, Базыр-Тараадан деңзи талазы-биле дыка аар болгай. Ынчалза-даа олар улуг мөгелерни аваангыры-биле ылап октаан. Ындыг таварылгалар ховар. Ынчангаш чүгле тиилээн мөгелерни эвес, а эки кашпагай, аваангыр, чараш аргалыг хүрешкен дээш ындыг мөгелерни тускай мактап чарлаар болза мөгелерге-даа, көрүкчүлерге-даа солун болур ийик.

Бистиң чаңдык тиилекчи мөгелеривис бирги разрядтың нормаларындан артык мактал-ды черле алыр аргелиглер. Ынчангаш тыва хүреш талазы-биле спорт мастери дээш, оон-даа ыңай аттарны доктааткаш, мөгелерге тыпсыр болза кандыгыл? Шаанда безин тыва хүрешке Тывага каш удаа доктаамал шүүлген мөгелерге «Начын», «Арзылаң», «Чаан» дээр шола аттарны тыпсып, харын-даа оларның эгин содактары безин ылгалдыг турган. Бистиң моол өннүктеривис хүрештиң ол хоочун чаңчылын кагбаан. Ам ол аттарны, тыва хүрештиң ол төөгүлүг чаңчылын тургузуп, ындыг аттарны онза шылгараан мөгелерге тывысса черле эки деп бодаар мен. Ол дээрге тыва хүрештиң сайзыралынга, оон ыңайгы байып хөгжүүрүнге чугула идигни бээри албан.

Ондар Сүүр-оол, Ооржак Дапыл чижектиг мөгелер республиканың маргылдааларынга каш удаа шүүлгеннер, ынчалзажок чүгле бирги разрядтың мөгелери боор турар. Мөгелерниң мергежил өөрүнге-даа, нити тыва хүрештиң калбак массалыг болурунга-даа аттарны тускай доктаадыры, оларны чылда бир удаа болур, деңзи барымдаалавас улуг хүрешке тыпсырын чурумчудары таарымчалыг болуру чугаажок.

Д. САЛЧАК.
Тес-Хем район.

С. Феоктистовтуң «ИЗИГ ХҮНДЕ» деп фотоэтюду.

Өөренирин күзээннерге

Кызылдың № 35 профессионал-техниктиг училищези 1968—1969 өөредилге чылында дараазында мергежилдер аайы-биле сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур:

1. Чазаныкчы-бызаңчылар — өөренир хуусаазы 2 чыл.
2. Слесарь-сантехник — » »
3. Штукатур-будукчулар — » »
4. Штукатурлар — » 1 чыл.
5. Дашчылар — » 1 чыл.
6. Тудуг машиналарының база механизмнериниң септээриниң слесарьлары — » 2 чыл.

Училищеге 15—17 хар назылыг оолдар, кыстарны хүлээп алыр. Дашчы болгаш штукатур мергежилдерге 7—8 класстар дооскан, оон аңгыларынга 8 класстан куду эвес билиглиг кижилерни хүлээп алыр.

Өөрениp-биле училищеге хүлээп алдынган сургуулдар тускай мергежилди шиңгээдип албышаан, училищеге нити билигниң ортумак школазын база доозарлар.

Сургуулдар өөренип турган үезинде хүнде-ле үш катап халас чемненир, оларны ажылчын болгаш аңаа кедер хеп, общежитие-биле хандырар.

Бүдүрүлге практиказын эрттирип турган үеде аңаа ажыл төлевириниң 33 хуузун төлээр. Училищеге өөренип турган үези нити күш-ажыл стажынга киир санаттырар. Өөредилгезин дооскан соонда оларны «Тыва тудуг» трестиң организацияларынче ажылдадып чорудар. Аныяк специалиске ажылдап баар организацияны шалыпныг шөлээни өөредилге доостуру билек бээр. Ажыл төлевирин училищеге чедип алган разрядынга дүүштүр бээр.

Ажылдап эгелээнде баштайгы үш ай дургузунда доозукчуга ажыл нормазын 40 хуу чиигедип бээр. Оон дараазында үш айның иштинде норманы 20 хуу чиигедип болур.

Училищени тергиин эки дооскаңнарны мергежилиниң аайы-биле билиин бедитсин дээш тускай техникумнарже чорудар.

№ 35 училище өөредилге кабинеттерин дерип белеткээн. Техника талазы-биле чогаадылгага сундулут кижилер тускай бөлгүмнерге киржип болур.

Сургуулдар хостуг шагында Культура бажыңынга болгаш спортзалга эрттирерлер, Культура бажыңында бот-тывынгыр уран чүүлдүң — ырның, нити ырның, улустуң танцыларының, үрер болгаш улустуң хөгжүмүнүң, шииниң, баянистерниң бөлгүмнери ажылдап турар. Бот-тывынгыр уран чүүлдүң киржикчилери хоорайның болгаш республиканың районнарының организацияларынга концерт көргүзүп, тускай көрүлделерге киржип турарлар.

Спорт залында бокс, хүреш, волейбол, баскетбол, хаак секциялары, мотоциклистер, адыгжылар, шылыраачылар, чурук тырттырыкчыларының бөлгүмнери бар.

Училищеге киргеннер өөредилге херекселдерин: кыдырааштарны, демир-ужуктерни, карандаштарны, готовальняны, шугумну, тускай болгаш нити билиг талазы-биле номнарны, спорт хевин алгаш келир.

Өөренирин күзээннер директорнуң адынга бижээн билдириишкининге дараазында документилерни кожар:

1. Школа доозканының дугайында херечилел (бодун).
2. Төрүттүнгениниң дугайында херечилел азы паспорт.
3. Шеригже келдиртириниң шынзылгазы.
4. Кызылдың № 1 поликлиниказындан [illegible].
5. ВЛКСМ райкомундан шынзылга.
6. Школазындан характеристика.
7. Ада-иезинден хүлээлге.
8. 3×4 хемчээлдиг 4 фото-чурук.

Билдирииишкиннерни август 10-га чедир хүлээп алыр. Сургуулдарны август 15-тен 20-ге чедир хүлээп алыр.

Училищениң адрезы: Кызыл, «Нефть баазазы» деп автобус доктаар чер, телефон — 21-09.

ДИРЕКЦИЯ.

Кызылдың автошколазы үшкү класстың чолаачыларын белеткээр курска курсантылар хүлээп алырын чарлап тур. Ничээлдер 1968 чылдың сентябрь 10-да эгелээр.

ШКОЛАНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл хоорай, Шевченко 113 а, телефон 34-94.

216.200 ойнаашкыннар

Куруненин 3 хуулуг иштики ойнаашкынныг чээшкиниң талазы-биле ойнаашкынның 17-ги тиражы 1968 чылдың август 15-те Вильнюс хоорайга болур.

Чээшкинниң 23 разрядтарының аайы-биле ойнаашкынның тиражынга дараазында санныг ойнаашкыннар таваржыр:

Ойнаашкыннарның хемчээли	Ойнаашкыннарның саны	Ойнаашкыннарның түңү
5000 рубль	46	230.000
2500 рубль	115	287.500
1000 рубль	460	460.000
500 рубль	2507	1.253.500
100 рубль	17250	1.725.000
40 рубль	195822	7.832.880
Каттышкаш	216.200	11.788.880

Бо чылын ойнаашкыннарның дараазында тиражтары сентябрь 30-де Киев хоорайга, ноябрь 15-те Ленинград хоорайга, декабрь 30-де Москва хоорайга болур.

Ажаалга кассалары чээшкинниң облигацияларын хостуу-биле садыглап база садып ап турар.

Чээшкинниң облигацияларын садып алыңар!

Ойнаашкыннарның тиражтарынга киржиңер!

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

Редакторнуң оралакчызы Д. О. БЕГЗИ.

редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажыы № 3, ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, агитация болгаш пропаганда килдизиниң 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетүр килдизиниң 22-64 чагаа, база совет тургузуг килдистериниң 21-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун кезейин барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин — Кравченко кудумчузу, 1). ТС—01223.